

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА ОБОРОНУ: ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4 курсу групи 472

заочної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Старіков Олександр Борисович_____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Сокровольська Наталія Ярославівна _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ червня 2026 р.*

*Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ доц. Харабара В.М.*

АНОТАЦІЯ

Старіков О.Б. Видатки державного бюджету на оборону: тенденції формування та вплив на економічний розвиток.

Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2026.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні засади формування видатків державного бюджету на оборону, їх сутність, класифікацію та роль у забезпеченні національної безпеки. Проаналізовано динаміку, структуру й питому вагу видатків Державного бюджету України на безпеку і оборону у 2022–2025 роках, визначено основні тенденції їх зростання та вплив на економічний розвиток, бюджетний дефіцит, боргове навантаження, зайнятість, оборонно-промисловий комплекс і технологічний розвиток. Окреслено проблеми фінансування оборони в умовах війни та обґрунтовано напрями підвищення ефективності використання бюджетних коштів через розвиток внутрішнього оборонного виробництва, локалізацію закупівель, цифровий моніторинг і міжнародне оборонне співвиробництво.

Ключові слова: державний бюджет, оборонні видатки, безпека і оборона, національна безпека, бюджетне фінансування, економічний розвиток, оборонно-промисловий комплекс, воєнна економіка.

SUMMARY

Starikov O. B. State budget expenditures on defense: formation trends and impact on economic development.

Manuscript. Qualification paper for obtaining the first (Bachelor's) level of higher education in specialty 072 – Finance, Banking, Insurance and Stock Market. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2026.

The qualification paper examines the theoretical foundations of state budget expenditures on defense, their essence, classification, and role in ensuring national security. The dynamics, structure, and share of expenditures of the State Budget of Ukraine on security and defense in 2022–2025 are analyzed, and the main trends in their growth and impact on economic development, the budget deficit, debt burden, employment, the defense-industrial complex, and technological development are identified. The paper outlines the problems of defense financing under wartime conditions and substantiates directions for improving the efficiency of budget funds through the development of domestic defense production, localization of procurement, digital monitoring, risk-oriented control, and international defense co-production.

Key words: state budget, defense expenditures, security and defense, national security, budget financing, economic development, defense-industrial complex, wartime economy.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

Старіков О.Б.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА ОБОРОНУ	7
1.1. Економічна сутність видатків державного бюджету на оборону та їх місце у системі публічних фінансів	7
1.2. Оборонні видатки як інструмент забезпечення національної безпеки та фактор впливу на економічний розвиток держави	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА ОБОРОНУ У 2022–2025 РОКАХ	24
2.1. Динаміка та структура видатків Державного бюджету України на оборону	24
2.2. Оцінка впливу оборонних видатків на макроекономічні показники та фінансову стійкість держави	31
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОННИХ ВИДАТКІВ В УКРАЇНІ	42
3.1. Проблеми бюджетного фінансування оборони в умовах воєнних викликів і обмеженості фінансових ресурсів	42
3.2. Напрями підвищення ефективності використання коштів державного бюджету на оборону та забезпечення їх позитивного впливу на економічний розвиток	48
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність теми бакалаврської роботи зумовлена тим, що в умовах повномасштабної війни видатки державного бюджету на оборону стали одним із визначальних напрямів бюджетної політики України. Якщо в мирний період оборонні видатки розглядалися переважно як складова забезпечення національної безпеки, то після 2022 року вони перетворилися на ключовий фінансовий інструмент збереження державності, територіальної цілісності, функціонування сектору безпеки й оборони та підтримки стійкості національної економіки. За оцінками OECD, у 2025 році оборонні потреби України створювали значний тиск на публічні фінанси, оскільки оборонні видатки оцінювалися на рівні близько 25 % ВВП, а дефіцит бюджету — близько 20 % ВВП.

Видатки державного бюджету на оборону в сучасних умовах мають подвійний економічний зміст. З одного боку, вони є необхідними витратами для забезпечення обороноздатності держави, фінансування Збройних Сил України, сектору безпеки, грошового забезпечення військовослужбовців, матеріально-технічного забезпечення, розвитку оборонно-промислового комплексу та підтримки воєнної стійкості. З іншого боку, такі видатки безпосередньо впливають на макроекономічну динаміку, структуру державного бюджету, рівень дефіциту, державний борг, внутрішній попит, зайнятість, розвиток промисловості та інвестиційні процеси. OECD зазначає, що державні видатки, споживчий попит і швидке розширення оборонного сектору підтримуватимуть економічне зростання України, однак дефіцит робочої сили залишатиметься важливим обмеженням для економічної активності.

Особливої актуальності тема набуває у зв'язку з тим, що оборонні видатки України у 2022–2025 роках формувалися в умовах різкого зростання бюджетних потреб, обмеженості внутрішніх фінансових ресурсів і залежності від міжнародної підтримки.

Проблематика видатків державного бюджету на оборону досліджується в сучасній українській та міжнародній науковій і аналітичній літературі. Зокрема, питання макрофінансової стійкості України, впливу високих оборонних видатків на бюджетний дефіцит, державний борг і економічне зростання розглядаються у звітах OECD, KSE Institute, Center for Economic Strategy, Міжнародного валютного фонду та Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру. SIPRI у глобальному дослідженні військових видатків зазначає, що у 2025 році Україна увійшла до числа найбільших військових витратників світу, а її військові видатки істотно зросли порівняно з попереднім роком.

Серед сучасних дослідників, які аналізують питання оборонних видатків, управління оборонними фінансами та їх економічного впливу, доцільно виокремити М. Зозулінську, яка досліджує видатки Міністерства оборони України та взаємозв'язок між військовими витратами й економічним зростанням. У її дослідженні за допомогою економетричних методів зроблено висновок про відсутність стійкого статистичного причинно-наслідкового зв'язку між військовими видатками та зростанням ВВП України, що є важливим для об'єктивного аналізу економічного ефекту оборонного фінансування. Також актуальними є праці В. Дідіченка, у яких розглядаються проблеми управління оборонними ресурсами України в умовах війни та підкреслюється суттєве зростання частки оборонних витрат у державному бюджеті.

Водночас, попри наявність сучасних наукових і аналітичних праць, питання видатків державного бюджету на оборону потребує подальшого дослідження саме в контексті тенденцій їх формування у 2022–2025 роках та впливу на економічний розвиток України. Це пояснюється тим, що оборонні видатки в умовах війни не можуть розглядатися лише як витрати споживчого характеру. Вони одночасно забезпечують безпеку, формують попит на продукцію оборонно-промислового комплексу, стимулюють розвиток окремих виробництв, впливають на зайнятість, інновації та технологічну модернізацію, але водночас створюють значний тиск на бюджет, посилюють потребу у

запозиченнях і можуть обмежувати фінансування інших напрямів соціально-економічного розвитку.

Метою бакалаврської роботи є дослідження тенденцій формування видатків Державного бюджету України на оборону у 2022–2025 роках та обґрунтування їх впливу на економічний розвиток, бюджетну стійкість і функціонування оборонно-промислового комплексу України.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено розкрити економічну сутність видатків державного бюджету на оборону та їх місце у системі публічних фінансів; охарактеризувати оборонні видатки як інструмент забезпечення національної безпеки та чинник впливу на економічний розвиток; проаналізувати динаміку, структуру й питому вагу видатків Державного бюджету України на оборону у 2022–2025 роках; оцінити вплив оборонних видатків на бюджетну стійкість, макроекономічні показники та розвиток оборонно-промислового комплексу; визначити проблеми бюджетного фінансування оборони в умовах воєнних викликів; обґрунтувати напрями підвищення ефективності використання коштів державного бюджету на оборону та посилення їх позитивного впливу на економічний розвиток України.

Об'єктом дослідження є процес бюджетного фінансування оборони України в умовах повномасштабної війни.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування видатків Державного бюджету України на оборону та їх впливу на економічний розвиток у 2022–2025 роках.

Методологічною основою дослідження є положення теорії публічних фінансів, бюджетної політики, економіки оборони та макроекономічного регулювання. У процесі дослідження доцільно використати методи аналізу й синтезу для розкриття сутності оборонних видатків; порівняння — для зіставлення бюджетних показників за 2022–2025 роки; статистичний метод — для оцінки динаміки видатків; структурний аналіз — для визначення питомої ваги оборонних видатків у загальних видатках державного бюджету; факторний аналіз — для оцінки чинників зміни обсягів оборонного фінансування;

графічний і табличний методи — для візуалізації результатів дослідження; узагальнення — для формування висновків і пропозицій.

Інформаційною базою дослідження є Бюджетний кодекс України, закони України про Державний бюджет України на 2022, 2023, 2024 і 2025 роки, офіційні матеріали Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Міністерства оборони України, Національного банку України, Державної служби статистики України, аналітичні матеріали OECD, SIPRI, KSE Institute, Center for Economic Strategy, Міжнародного валютного фонду, а також сучасні наукові праці українських та міжнародних дослідників з питань оборонних видатків, бюджетної політики та економічного розвитку.

Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі розкриваються теоретичні засади формування видатків державного бюджету на оборону. У другому розділі здійснюється аналіз динаміки, структури та питомої ваги оборонних видатків у 2022–2025 роках, а також оцінюється їх вплив на економічний розвиток, бюджетну стійкість і оборонно-промисловий комплекс. У третьому розділі визначаються проблеми бюджетного фінансування оборони та обґрунтовуються напрями підвищення ефективності використання коштів державного бюджету на оборону.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА ОБОРОНУ

1.1. Економічна сутність видатків державного бюджету на оборону та їх місце у системі публічних фінансів

Видатки державного бюджету на оборону є однією з базових складових публічних фінансів, оскільки вони безпосередньо пов'язані із забезпеченням національної безпеки, обороноздатності, суверенітету та територіальної цілісності держави. У сучасних умовах повномасштабної війни оборонні видатки України набули не лише безпекового, а й виразного економічного значення, адже вони впливають на структуру державного бюджету, рівень дефіциту, державний борг, макроекономічну стабільність, внутрішній попит, зайнятість, розвиток оборонно-промислового комплексу та інвестиційні процеси.

У широкому розумінні видатки бюджету є економічними відносинами, що виникають у процесі розподілу та використання централізованих фінансових ресурсів держави для виконання її функцій. Відповідно до Бюджетного кодексу України, видатки бюджету визначаються як кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення боргу, надання кредитів із бюджету, розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів і повернення надміру сплачених сум до бюджету [7]. Таке нормативне визначення підкреслює функціональне призначення бюджетних видатків: вони є фінансовим інструментом реалізації державної політики у конкретних сферах суспільного розвитку.

У науковій літературі видатки бюджету розглядаються не лише як сукупність бюджетних платежів, а як форма реалізації державних функцій через фінансове забезпечення суспільно необхідних потреб. О. Західна, М. Крупка, М. Петик та О. Щур-Живко, досліджуючи видатки Державного бюджету України в умовах воєнного стану, наголошують, що структура видатків відображає реальні

пріоритети бюджетної політики у певний історичний період. В умовах війни така структура істотно змінюється, оскільки на перший план виходять видатки на оборону, безпеку, соціальну підтримку та забезпечення стійкості публічного сектору [4].

Оборонні видатки є специфічною частиною бюджетних видатків, оскільки вони спрямовані на фінансування суспільного блага особливого типу – національної оборони. На відміну від багатьох інших видатків, результати оборонного фінансування не завжди мають безпосередній ринковий вимір, адже їх основним призначенням є не отримання прибутку, а забезпечення безпеки держави й суспільства. Саме тому у фінансовій науці оборона розглядається як публічне благо, споживання якого має колективний характер: безпека держави не може бути надана лише окремій особі або групі осіб, а її забезпечення потребує централізованого фінансування.

Чугунов І., Пасічний М., аналізуючи концептуальні засади сутності видатків державного бюджету на оборону, підкреслюють, що фінансування оборони є складовою виконання державою зобов'язань щодо надання суспільних благ. Науковці розглядають оборонні видатки як частину видаткової системи державного бюджету, що перебуває у взаємозв'язку із загальним обсягом бюджетних ресурсів та іншими напрямками державної політики [26]. Такий підхід є важливим для цього дослідження, оскільки дає змогу трактувати оборонні видатки не ізольовано, а в межах усієї системи публічних фінансів.

У міжнародних дослідженнях оборонні видатки аналізуються через категорію військового навантаження, тобто співвідношення військових видатків до валового внутрішнього продукту. SIPRI визначає *military burden* як частку військових видатків у ВВП, що відображає відносну економічну вартість військового сектору для країни [25]. Для України такий підхід має особливе значення, оскільки абсолютне зростання видатків на оборону не дає повного уявлення про їхній вплив на економіку без співвіднесення з ВВП, загальними видатками бюджету, дефіцитом і фінансовою спроможністю держави.

Сучасні дослідники наголошують на подвійній природі оборонних видатків. З одного боку, вони є необхідними та безальтернативними в умовах збройної агресії, оскільки забезпечують збереження державності й безпеки. З іншого боку, різке збільшення оборонних видатків створює істотне навантаження на державний бюджет, може обмежувати фінансування інших напрямів соціально-економічного розвитку, збільшувати дефіцит і посилювати потребу у запозиченнях. OECD у дослідженні економіки України за 2025 рік зазначає, що широкі бюджетні дефіцити є необхідними для фінансування оборонних потреб, але водночас вони формують значний тиск на публічні фінанси [43].

Таблиця 1.1

Наукові підходи до трактування видатків державного бюджету на оборону

Автор / джерело	Науковий термін або підхід	Сутнісна характеристика	Значення для дослідження
Бюджетний кодекс України [1]	видатки бюджету	кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених бюджетом	визначає нормативну основу для аналізу видатків державного бюджету, у тому числі оборонних
О. Західна, М. Крупка, М. Петик, О. Щур-Живко [2]	видатки державного бюджету в умовах воєнного стану	видатки відображають пріоритети бюджетної політики та змінюються залежно від безпекових і соціально-економічних потреб держави	дає змогу пояснити зміну структури бюджету України після 2022 року
Л. Сідельникова, С. Рудик [3]	видатки державного бюджету на оборону	складова видаткової частини бюджету, пов'язана з фінансуванням оборонної функції держави та наданням суспільного блага у вигляді національної оборони	розкриває оборонні видатки як частину системи публічних фінансів
В. Дідіченко [4]	оборонний менеджмент та економічний вимір оборони	фінансування оборони розглядається через управління ресурсами, бюджетні обмеження та спроможність держави забезпечувати воєнні потреби	підкреслює інституційний аспект використання оборонних ресурсів
М. Зозулінська [5]	військові видатки та економічне зростання	економічний ефект військових витрат залежить від структури видатків, внутрішнього виробництва, закупівель та оборонно-промислового потенціалу	важливо для оцінки впливу оборонних видатків на економічний розвиток
OECD [6]	фіскальний тиск оборонних видатків	високі оборонні потреби зумовлюють значний бюджетний дефіцит і потребу в макрофінансовій підтримці	дозволяє оцінити оборонні видатки через призму бюджетної стійкості
SIPRI [7; 8]	military burden	частка військових видатків у ВВП, що характеризує відносне навантаження військового сектору на економіку	дає міжнародну методологічну основу для порівняння військових витрат

Наукова проблематика оборонних видатків полягає також у визначенні їхнього впливу на економічний розвиток. М. Зозулінська досліджує

взаємозв'язок між військовими видатками та економічним зростанням України із застосуванням економетричних методів і наголошує, що такий зв'язок не може оцінюватися спрощено як виключно позитивний або виключно негативний [49]. Економічний ефект оборонних видатків залежить від їхньої структури, частки внутрішнього виробництва у закупівлях, рівня імпортої залежності, ефективності державного замовлення, стану оборонно-промислового комплексу та здатності оборонних витрат створювати технологічні й виробничі ефекти.

Узагальнення наукових підходів дає підстави стверджувати, що видатки державного бюджету на оборону не можуть розглядатися лише як витрати на утримання військової сфери. Їхня економічна сутність є значно ширшою, оскільки вони поєднують безпекову, бюджетну, макроекономічну, інституційну та промислово-інвестиційну складові. У межах публічних фінансів оборонні видатки одночасно забезпечують виконання однієї з базових функцій держави та впливають на структуру бюджетних ресурсів, фінансову стійкість і перспективи розвитку національного виробництва.

Економічна сутність видатків державного бюджету на оборону проявляється у фінансовому забезпеченні оборонної функції держави. Через ці видатки фінансується утримання Збройних Сил України, матеріально-технічне забезпечення військ, грошове забезпечення військовослужбовців, закупівля озброєння, військової техніки, боєприпасів, розвиток оборонної інфраструктури, підготовка особового складу, логістика, медичне забезпечення та інші напрями, необхідні для функціонування сектору оборони. У цьому значенні оборонні видатки мають прямий безпековий характер.

Водночас оборонні видатки мають і макроекономічний зміст. Вони впливають на сукупний попит, державне споживання, зайнятість, завантаження виробничих потужностей, розвиток окремих галузей промисловості, інновації та технологічні процеси. У період війни оборонні видатки можуть підтримувати економічну активність через державні замовлення, розвиток оборонного виробництва, закупівлю товарів і послуг, оплату праці військовослужбовців та працівників підприємств, залучених до оборонного сектору. Одночасно вони

створюють значне навантаження на державний бюджет, оскільки потребують великих і стабільних фінансових ресурсів.

У системі публічних фінансів видатки державного бюджету на оборону можуть бути класифіковані за кількома основними ознаками, що відображають їх нормативне, організаційне та економічне призначення. Така класифікація має важливе значення для аналізу оборонного фінансування, оскільки дає змогу оцінити не лише загальний обсяг коштів, спрямованих на оборону, а й механізм їх планування, розподілу, використання та контролю.

Таблиця 1.2

Класифікація видатків державного бюджету на оборону

Ознака класифікації	Характеристика	Значення для аналізу оборонних видатків
Функціональна класифікація	Відображає спрямування видатків відповідно до функцій держави. Видатки на оборону належать до функціонального напрямку “Оборона”, який охоплює військову оборону, цивільну оборону, військову освіту, дослідження і розробки у сфері оборони та іншу діяльність у сфері оборони.	Дас змогу визначити місце оборони серед основних функцій держави та оцінити частку оборонних видатків у загальній структурі бюджетних видатків.
Відомча класифікація	Визначає розподіл бюджетних коштів між головними розпорядниками. Основним розпорядником видатків на оборону є Міністерство оборони України, однак окремі видатки сектору безпеки й оборони можуть проходити через інші органи державної влади.	Дозволяє встановити, через які органи державної влади здійснюється фінансування оборонної сфери та хто відповідає за використання бюджетних коштів.
Програмна класифікація	Відображає фінансування через конкретні бюджетні програми, які мають визначену мету, завдання, напрями використання коштів і результативні показники.	Дас можливість оцінити не лише обсяг фінансування, а й результативність бюджетних програм у сфері оборони.
Економічна класифікація	Розкриває економічний характер видатків: поточні та капітальні видатки. Поточні пов’язані з утриманням оборонного сектору, а капітальні – з оновленням, модернізацією та розвитком оборонної інфраструктури й матеріально-технічної бази.	Дас змогу оцінити співвідношення між витратами на поточне забезпечення оборони та інвестиціями у довгострокове зміцнення оборонного потенціалу.

Класифікація видатків державного бюджету на оборону має не лише облікове, а й аналітичне значення. Функціональна класифікація дозволяє розглядати оборону як одну з базових функцій держави та визначати її місце серед інших напрямів публічних видатків. Відомча класифікація акцентує увагу

на інституційному аспекті оборонного фінансування, оскільки дає змогу встановити, які саме органи державної влади виступають розпорядниками бюджетних коштів. Програмна класифікація є важливою для оцінки результативності, адже пов'язує виділені кошти з конкретними цілями, завданнями й очікуваними результатами. Економічна класифікація розкриває внутрішню структуру видатків і дозволяє визначити, яка частина коштів спрямовується на поточне функціонування оборонного сектору, а яка – на його розвиток, модернізацію та посилення довгострокового оборонного потенціалу.

У контексті теми дослідження найбільш важливим є поєднання функціонального та економічного підходів. Функціональний підхід дозволяє показати оборону як одну з ключових функцій держави, а економічний – оцінити, наскільки оборонні видатки мають поточний або інвестиційний характер. Саме від цього залежить їхній вплив на економічний розвиток: поточні видатки забезпечують безперервність функціонування оборонного сектору, тоді як капітальні видатки здатні створювати довгостроковий ефект через розвиток оборонно-промислового комплексу, інфраструктури, технологій і виробничих потужностей.

Функції держави та їх фінансове забезпечення через державний бюджет		
Оборонна функція	видатки державного бюджету на оборону	військова оборона; цивільна оборона; військова освіта; дослідження і розробки у сфері оборони; інша діяльність у сфері оборони
Соціальна функція	видатки на соціальний захист, освіту та охорону здоров'я	забезпечення соціальних гарантій і розвитку людського капіталу
Економічна функція	видатки на економічну діяльність, інфраструктуру та підтримку розвитку	стимулювання економічної активності та відновлення
Управлінська функція	видатки на державне управління та функціонування органів влади	організація діяльності державного апарату
Правоохоронна функція	видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу	захист правопорядку, прав і свобод громадян

Рис. 1.1. Місце видатків на оборону у фінансовому забезпеченні функцій держави

Наведений схема демонструє, що видатки державного бюджету на оборону є фінансовим вираженням оборонної функції держави. Вони не існують відокремлено від інших напрямів публічних фінансів, оскільки формуються в межах єдиного бюджетного процесу та конкурують за бюджетні ресурси з іншими функціями держави – соціальною, економічною, управлінською та правоохоронною. Водночас в умовах повномасштабної війни оборонна функція набуває пріоритетного значення, адже саме від рівня її фінансового забезпечення залежить можливість реалізації всіх інших функцій держави.

Оборонні видатки мають особливе місце у системі публічних фінансів, оскільки вони забезпечують базову передумову існування держави. Без належного фінансування оборони неможливими є стабільне функціонування економіки, виконання соціальних зобов'язань, розвиток освіти, охорони здоров'я, інфраструктури та місцевого самоврядування. Тому в умовах війни оборонні видатки виконують не лише безпекову, а й системоутворюючу функцію для всієї бюджетної політики.

Разом із тим пріоритетність оборонних видатків не скасовує необхідності їх ефективного планування та контролю. Навпаки, чим більшою є частка оборонних видатків у державному бюджеті, тим вищими мають бути вимоги до їх результативності, цільового використання, прозорості в межах допустимого рівня відкритості та узгодженості з довгостроковими цілями економічного розвитку. Саме тому науковий аналіз оборонних видатків має поєднувати безпековий, бюджетний, інституційний та економічний підходи.

Отже, економічна сутність видатків державного бюджету на оборону не зводиться лише до фінансування військових потреб. Вони є складною фінансово-економічною категорією, що поєднує безпекову, бюджетну, макроекономічну, інституційну та інвестиційно-промислову складові. Їх місце у системі публічних фінансів визначається тим, що оборонні видатки забезпечують одну з базових функцій держави – захист країни, але одночасно впливають на бюджетну рівновагу, структуру державних фінансів, економічну активність і перспективи розвитку оборонно-промислового комплексу.

У сучасних умовах оборонні видатки України слід розглядати як стратегічний напрям державних фінансів, який має критичне значення для національної безпеки та водночас потребує високого рівня фінансової дисципліни, результативності й економічної обґрунтованості. Наукова проблематика їх дослідження полягає у визначенні балансу між необхідністю максимального забезпечення обороноздатності та потребою збереження макрофінансової стійкості, підтримки економічного розвитку і недопущення неефективного використання бюджетних ресурсів.

1.2. Оборонні видатки як інструмент забезпечення національної безпеки та фактор впливу на економічний розвиток держави

Оборонні видатки державного бюджету в умовах повномасштабної війни виступають не лише фінансовою основою національної безпеки, а й одним із ключових чинників трансформації економічної системи держави. Їх значення не обмежується забезпеченням поточних потреб сектору оборони, оскільки за певних умов вони можуть впливати на промислове виробництво, зайнятість, інноваційну активність, розвиток технологічних галузей, бюджетну стійкість і загальну динаміку економічного розвитку. Саме тому оборонні видатки доцільно розглядати як складний фінансово-економічний інструмент, який поєднує безпекову, бюджетну, виробничу та макроекономічну складові.

Національна безпека є базовою передумовою функціонування економіки. В умовах воєнної агресії економічна система не може розвиватися без належного рівня обороноздатності, оскільки безпекові ризики впливають на інвестиції, зайнятість, виробничу активність, зовнішню торгівлю, логістику, енергетичну стабільність і поведінку домогосподарств. У цьому контексті оборонні видатки виконують роль не лише витрат на військові потреби, а й фінансового інструменту збереження державності та підтримання мінімально необхідних умов для функціонування національної економіки.

Вплив оборонних видатків на економічний розвиток не є однозначним. У короткостроковому періоді їх зростання може підтримувати сукупний попит через збільшення державних закупівель, грошового забезпечення, замовлень для підприємств, логістичних послуг, ремонтних робіт і виробництва продукції оборонного призначення. OECD зазначає, що у 2025 році помірне економічне зростання України підтримувалося, зокрема, державними видатками, споживчим попитом і швидким розширенням оборонного сектору. Водночас організація наголошує, що високі оборонні потреби створюють значний тиск на публічні фінанси, оскільки оборонні видатки оцінювалися приблизно на рівні 25 % ВВП, а бюджетний дефіцит - близько 20 % ВВП.

Отже, оборонні видатки мають подвійний економічний ефект. Вони підтримують воєнну стійкість і частково стимулюють економічну активність, але водночас збільшують потребу у бюджетних ресурсах, поглиблюють дефіцит, посилюють залежність від зовнішнього фінансування та можуть обмежувати можливості держави щодо фінансування інших напрямів розвитку. Тому для наукового аналізу важливо не просто констатувати зростання оборонних видатків, а оцінювати, наскільки вони перетворюються на внутрішній економічний результат.

Ключовою умовою позитивного впливу оборонних видатків на економічний розвиток є перебудова економіки на воєнні рейки. Це означає, що держава має не лише збільшувати фінансування сектору оборони, а й формувати виробничу, інституційну та інноваційну систему, здатну забезпечувати значну частину оборонних потреб за рахунок внутрішнього потенціалу. У такій моделі оборонні видатки стають не лише бюджетними витратами, а й джерелом державного попиту на продукцію українських підприємств, стимулом для модернізації виробництва, розвитку інженерних компетентностей, технологій, ремонтних потужностей, цифрових рішень, машинобудування та суміжних галузей.

Перехід економіки на воєнні рейки передбачає зміну логіки економічної політики. У мирний час держава переважно формує загальні умови для розвитку

бізнесу, інвестицій і конкуренції. В умовах війни цього недостатньо, оскільки частина виробничих ресурсів має бути спрямована на забезпечення оборонних потреб. Така перебудова не означає повну мілітаризацію економіки, але передбачає пріоритетний розвиток секторів, які забезпечують обороноздатність і водночас можуть створювати довгостроковий економічний ефект: оборонно-промисловий комплекс, машинобудування, електроніку, кібербезпеку, IT-рішення, логістику, енергетику, транспорт і ремонтну інфраструктуру.

Для того щоб оборонні видатки справді сприяли економічному розвитку, важливим є співвідношення між імпортом і внутрішнім виробництвом. Якщо значна частина оборонного фінансування спрямовується на імпорт, держава отримує необхідний безпековий результат, але економічний мультиплікативний ефект для національної економіки залишається обмеженим. Якщо ж бюджетні кошти спрямовуються на українських виробників, вони підтримують внутрішній попит, створюють робочі місця, збільшують податкову базу, стимулюють розвиток технологій і формують виробничу основу для довгострокового зростання.

Сучасна аналітика щодо України підтверджує, що розвиток внутрішнього оборонного виробництва поступово стає одним із чинників економічної стійкості. У дослідженні New Europe Center щодо оборонного співвиробництва зазначено, що з 2022 року Україна перейшла від майже повної залежності від зовнішніх поставок до виробництва значної частини власних оборонних потреб у 2025 році, а міжнародне співвиробництво та швидкі інновації перетворили Україну на важливого учасника адаптивних оборонних технологій [39].

Показовим є також розвиток українського ринку оборонних технологій. За оцінкою KSE Institute, у 2025 році український defense-tech ринок досяг приблизно 6,8 млрд дол. США, а високотехнологічні сегменти зростали швидше за традиційні напрями. Це свідчить, що оборонні потреби можуть стимулювати не лише традиційне промислове виробництво, а й нові технологічні ринки [34]. Водночас цей ефект виникає лише тоді, коли держава створює передбачувані

умови для виробників, підтримує довгострокове планування, захищає конкуренцію та забезпечує доступ бізнесу до фінансових ресурсів.

Позитивний вплив оборонних видатків на економіку можливий лише за умови належної організації державного замовлення. Для України важливо, щоб оборонні закупівлі були не лише швидкими, а й стратегічно орієнтованими. Йдеться про багаторічні контракти, передбачуваність державного попиту, підтримку виробничих потужностей, кооперацію між державними і приватними підприємствами, спрощення процедур для критично важливого виробництва, захист інтелектуальної власності, доступ виробників до фінансування та страхування воєнних ризиків. Без таких умов навіть значні оборонні видатки можуть залишатися переважно поточними витратами, а не чинником економічного розвитку.

Оборонні видатки можуть мати позитивний вплив на зайнятість. Це проявляється не лише у прямому фінансуванні грошового забезпечення військовослужбовців, а й у створенні робочих місць у промисловості, логістиці, ремонті, ІТ, інженерії, енергетиці, будівництві оборонної інфраструктури та суміжних секторах. Проте такий ефект не є автоматичним. Він залежить від того, чи здатна економіка забезпечити виробничу пропозицію, чи є достатня кількість кваліфікованих кадрів, чи мають підприємства доступ до енергії, фінансування, комплектуючих і технологій.

Оборонні видатки також впливають на інноваційний розвиток. Війна створює високий попит на швидкі технологічні рішення, що стимулює розвиток військових інновацій, стартапів, інженерних команд, програмного забезпечення, засобів спостереження, навігації, зв'язку та кіберзахисту. За умови правильної державної політики ці інновації можуть мати подвійне призначення і після війни використовуватися у цивільному секторі. Саме такий перехід від військових технологій до цивільних рішень може стати одним із каналів довгострокового економічного ефекту оборонного фінансування.

Разом із тим перебудова економіки на воєнні рейки має супроводжуватися збереженням макрофінансової рівноваги.

Таблиця 1.3

Прогнозні параметри та сценарії фінансування оборонних потреб України у
2026-2028 роках

Показник / сценарій	2026 рік	2027 рік	2028 рік	Аналітичне значення для теми дослідження
Базовий сценарій Бюджетної декларації	Поліпшення безпекової ситуації; оборона залишається головним пріоритетом бюджету	Поступова нормалізація безпекових умов	Збереження потреби у фінансуванні безпеки та оборони в середньостроковій перспективі	Навіть за позитивного сценарію оборонні видатки не втрачають пріоритетності, але мають поступово поєднуватися з відновленням економіки
Альтернативний сценарій Бюджетної декларації	Тривалі активні бойові дії; потреба у перегляді видатків сектору безпеки і оборони	Збереження підвищеного оборонного навантаження	Подальше скорочення неперіоритетних невійськових видатків	За негативного сценарію оборона стає визначальним фактором бюджетної політики, а простір для розвитку цивільних напрямів звужується
Макроекономічна динаміка за базовим сценарієм	Реальне зростання ВВП - 4,5 %; інфляція на кінець року - 8,6 %	Реальне зростання ВВП - 5,0 %; інфляція - 5,9 %	Реальне зростання ВВП - 5,7 %; інфляція - 5,3 %	Відновлення економічного зростання залежатиме від здатності поєднати оборонні потреби з розвитком виробництва, інвестицій і ринку праці
Макроекономічна динаміка за альтернативним сценарієм	Реальне зростання ВВП - 2,4 %; інфляція - 9,9 %	Реальне зростання ВВП - 4,6 %; інфляція - 9,4 %	Реальне зростання ВВП - 4,6 %; інфляція - 7,5 %	Тривала війна посилює інфляційний тиск і сповільнює економічне зростання, навіть за збереження бюджетного фінансування оборони
Орієнтир 2026 року за проектом державного бюджету	2,8 трлн грн на безпеку і оборону, або 27,2 % ВВП	Офіційні параметри уточнюватимуться під час складання бюджету відповідного року	Офіційні параметри уточнюватимуться під час складання бюджету відповідного року	Показник 2026 року підтверджує, що оборонне фінансування залишається домінантним напрямом державних видатків
Середньострокові контрактні зобов'язання у секторі безпеки і оборони	134 333,4 млн грн	124 365,2 млн грн	10 913,5 млн грн	Наявність середньострокових зобов'язань свідчить про перехід від екстреного фінансування до планування оборонних потреб на кілька років
Фінансування оборонних інновацій	Продовження грантової підтримки розробників оборонних технологій через Фонд розвитку інновацій	Продовження конкурсного відбору інноваційних рішень	Продовження підтримки за наявності бюджетного ресурсу	Інноваційна складова може перетворювати оборонні видатки на фактор технологічного розвитку економіки

Надмірне розширення оборонних видатків без відповідної дохідної бази або зовнішнього фінансування створює ризики зростання дефіциту, державного боргу, інфляційного тиску та витіснення інших видатків. OECD наголошує, що

навіть за умов поступової нормалізації оборонних витрат і врахування потреб реконструкції Україна може стикатися із середньостроковим фіскальним розривом, а тому міжнародна підтримка залишатиметься критично важливою для сталої реконструкції.

Середньостроковий прогноз на 2026-2028 роки підтверджує, що оборонні видатки залишатимуться одним із головних факторів бюджетної політики України. Бюджетна декларація на 2026-2028 роки визначає, що за базового сценарію, навіть в умовах очікуваного поліпшення безпекової ситуації, видатки на безпеку і оборону й надалі залишатимуться основним пріоритетом бюджету. У документі також зазначено, що Україна пропонує міжнародним партнерам створити окремий фонд для фінансування потреб сил безпеки і оборони, що дасть змогу зберегти необхідну чисельність військових та забезпечити додаткові гарантії безпеки для європейських партнерів [3].

Дані таблиці 1.3. свідчать, що у 2026-2028 роках роль оборонних видатків у бюджетній політиці України залишатиметься визначальною, однак характер їх впливу залежатиме від сценарію розвитку безпекової ситуації. Базовий сценарій передбачає поступове поліпшення умов і можливість більш збалансованого поєднання оборонного фінансування з відновленням економіки. Альтернативний сценарій, навпаки, передбачає тривале збереження високого оборонного навантаження, перегляд неперіоритетних видатків і необхідність додаткової зовнішньої підтримки. За таких умов оборонні видатки мають оцінюватися не лише за обсягом, а й за здатністю створювати внутрішній виробничий, інноваційний і фіскальний ефект.

Світовий досвід показує, що підвищення оборонних видатків може мати різні економічні наслідки залежно від моделі фінансування, рівня державного боргу, структури промисловості та здатності країни локалізувати оборонне виробництво. У 2025 році НАТО ухвалило нову рамку оборонного фінансування, за якою союзники мають досягти 5 % ВВП на оборонні та безпекові потреби до 2035 року, з яких 3,5 % ВВП спрямовуються на основні оборонні потреби, а до 1,5 % ВВП - на критичну інфраструктуру, кіберзахист, цивільну готовність,

інновації та оборонно-промислову базу. Для України цей підхід є важливим, оскільки він демонструє, що сучасна оборонна політика виходить за межі суто військового фінансування і охоплює ширшу економічну та інфраструктурну стійкість.

Таблиця 1.4

Світовий досвід фінансування оборонних видатків та його значення для
України

Країна / інституція	Підхід до фінансування оборони	Економічний механізм впливу	Значення для України
НАТО	Перехід до цільового орієнтира 5 % ВВП на оборонні й безпекові потреби до 2035 року, з яких 3,5 % - основні оборонні видатки, до 1,5 % - ширша безпекова стійкість	Поєднання військового фінансування з інвестиціями у критичну інфраструктуру, кіберзахист, цивільну готовність та інновації	Оборонні видатки доцільно розглядати як частину ширшої системи економічної стійкості, а не як ізольовану бюджетну статтю
Європейський Союз / SAFE	Інструмент Security Action for Europe передбачає до 150 млрд євро довгострокових позик для держав-членів на оборонні інвестиції	Спільне фінансування великих проєктів, підтримка європейської оборонно-промислової бази, зниження вартості запозичень	Україні доцільно розвивати змішане фінансування, міжнародне співвиробництво та інструменти довгострокового кредитування оборонної промисловості
Німеччина	Поступове підвищення оборонних видатків із наміром досягти 3,5 % ВВП на основні оборонні потреби до 2029 року	Використання бюджетного планування, інвестиційних програм і коригування фіскальних правил для збільшення оборонних інвестицій	Показує значення середньострокового планування та поєднання оборонного фінансування з промисловою модернізацією
Польща	Швидке нарощення оборонного фінансування на тлі безпекових загроз і посилення ролі національної оборонної промисловості	Державні контракти спрямовуються на розвиток внутрішніх виробників, кооперацію та зайнятість	Україна може використовувати оборонні замовлення як інструмент локалізації виробництва і підтримки промислової бази
Ізраїль	Висока частка оборонних витрат у періоди безпекової ескалації	Оборонний сектор пов'язаний із технологічними інноваціями, стартапами, експортом і подвійним використанням технологій	Важливим є перетворення оборонних інновацій на довгостроковий технологічний актив цивільної економіки
Південна Корея	Стабільно високі оборонні видатки у поєднанні з розвитком національного промислового комплексу	Державне замовлення підтримує виробництво, технології, експортні можливості та промислову кооперацію	Корисним є досвід поєднання оборонної політики з промисловою та експортною стратегією

Порівняльний аналіз світового досвіду засвідчує, що підвищення оборонних видатків саме по собі не є достатньою умовою економічного розвитку. Економічний ефект виникає тоді, коли оборонні видатки поєднуються з довгостроковим плануванням, локалізацією виробництва, розвитком оборонно-промислової бази, інноваціями, державно-приватною кооперацією та збереженням фінансової стійкості. Для України це має принципове значення, оскільки оборонне фінансування в умовах війни не може бути лише поточним навантаженням на бюджет. Воно має поступово перетворюватися на інструмент промислової модернізації та формування нових технологічних переваг.

Звідси випливає, що економіка на воєнних рейках не повинна означати хаотичне збільшення витрат на оборону. Йдеться про цілеспрямовану модель, у якій оборонні видатки інтегруються у промислову, інноваційну, бюджетну та інвестиційну політику держави. У такій моделі фінансування оборони має одночасно забезпечувати поточні потреби фронту, розвивати внутрішнє виробництво, зменшувати імпорتنу залежність, підтримувати зайнятість, формувати технологічні компетентності та не руйнувати довгострокову бюджетну стійкість.

Особливе значення має розвиток оборонно-промислового комплексу як ядра воєнної економіки. В. Половенко у дослідженні модернізації оборонно-промислового комплексу України зазначає, що у цій сфері спостерігається позитивна динаміка у виробництві високотехнологічних оборонних рішень, однак зберігаються системні проблеми: застаріла виробнича інфраструктура, недостатнє фінансування, технологічна залежність і обмежена конкурентоспроможність на глобальних ринках. Це підтверджує, що оборонні видатки мають супроводжуватися не лише збільшенням закупівель, а й модернізацією виробничої бази.

У практичному вимірі перебудова економіки на воєнні рейки має охоплювати кілька взаємопов'язаних напрямів. Насамперед необхідна локалізація оборонного виробництва, тобто збільшення частки українських виробників у державних оборонних закупівлях. Важливим є розвиток

довгострокових контрактів, які дають підприємствам можливість планувати інвестиції, розширювати виробництво та залучати персонал. Потрібною є інтеграція приватного сектору, оскільки значна частина інновацій у сфері програмного забезпечення, електроніки та технологічних рішень створюється саме приватними компаніями. Не менш важливими є міжнародне співвиробництво, доступ до технологій, спільні підприємства, залучення інвестицій і розвиток експортного потенціалу після завершення активної фази війни.

Таким чином, оборонні видатки стають фактором економічного розвитку лише за умови, що вони трансформуються у внутрішній виробничий, технологічний та інституційний результат. Якщо кошти використовуються виключно для поточного споживання або імпортних закупівель, їхній вплив на економіку обмежується короткостроковим бюджетним і споживчим ефектом. Якщо ж вони спрямовуються на розвиток українського оборонного виробництва, інновацій, кадрів, інфраструктури, ремонтних і технологічних потужностей, тоді оборонні видатки можуть стати основою для формування нової моделі воєнної економіки, яка не лише забезпечує національну безпеку, а й підтримує економічну стійкість держави.

Отже, у сучасних умовах оборонні видатки слід розглядати як інструмент забезпечення національної безпеки та одночасно як потенційний чинник економічного розвитку. Їх позитивний вплив залежить від того, чи здатна держава поєднати бюджетне фінансування оборони з розвитком внутрішнього виробництва, оборонно-промислового комплексу, технологічних інновацій, зайнятості та публічних інвестицій. Для України це означає необхідність переходу від моделі екстреного фінансування оборонних потреб до моделі стратегічної воєнної економіки, у якій оборонні видатки забезпечують не лише виживання держави у війні, а й створюють економічну основу для подальшого відновлення та розвитку.

У першому розділі досліджено теоретичні засади формування видатків державного бюджету на оборону та їх значення у системі публічних фінансів.

Встановлено, що оборонні видатки є фінансовим вираженням оборонної функції держави та спрямовуються на забезпечення національної безпеки, підтримання боєздатності Збройних Сил України, розвиток оборонної інфраструктури, військової освіти, наукових досліджень і матеріально-технічного забезпечення сектору оборони. З'ясовано, що видатки на оборону мають специфічне місце у системі публічних фінансів, оскільки поєднують безпекове, бюджетне, економічне та інституційне значення. В умовах повномасштабної війни вони є не лише необхідною умовою збереження державності, а й чинником впливу на економічну динаміку, зайнятість, внутрішній попит, розвиток оборонно-промислового комплексу та технологічних інновацій.

Обґрунтовано, що позитивний вплив оборонних видатків на економічний розвиток можливий лише за умови перебудови економіки на воєнні рейки. Це передбачає розширення внутрішнього оборонного виробництва, локалізацію закупівель, розвиток довгострокових державних контрактів, підтримку defense-tech сектору, залучення приватного капіталу, міжнародне співвиробництво та модернізацію оборонно-промислового комплексу. Якщо оборонні видатки спрямовуються переважно на імпорт або поточне споживання, їхній економічний ефект є обмеженим; якщо ж вони трансформуються у внутрішнє виробництво, інновації та промислову кооперацію, вони можуть стати чинником економічної стійкості й довгострокового розвитку держави.

Отже, оборонні видатки у сучасних умовах слід розглядати як стратегічний інструмент державної політики, який одночасно забезпечує національну безпеку та формує потенціал для економічного розвитку. Їх ефективність залежить не лише від обсягу бюджетного фінансування, а й від структури видатків, якості управління ресурсами, рівня розвитку внутрішнього виробництва та здатності держави поєднувати оборонні потреби з цілями макрофінансової стійкості.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА ОБОРОНУ У 2022–2025 РОКАХ

2.1. Динаміка та структура видатків Державного бюджету України на оборону

Аналіз видатків Державного бюджету України на оборону у 2022-2025 роках доцільно здійснювати через категорію видатків на сектор безпеки і оборони, оскільки у воєнний період саме вона найбільш повно відображає фактичне бюджетне навантаження, пов'язане із забезпеченням обороноздатності держави. У відкритій звітності Міністерства фінансів України цей показник охоплює фінансування не лише військової оборони у вузькому функціональному розумінні, а й ширший комплекс потреб сектору безпеки і оборони. Тому для практичної оцінки тенденцій формування оборонних видатків у роботі використано показники загальних видатків державного бюджету, видатків на національну безпеку і оборону, їх частки у видатках бюджету та співвідношення з ВВП.

За даними Міністерства фінансів України, у 2022 році видатки державного бюджету становили 2,706 трлн грн, а видатки на національну безпеку та оборону - 1,537 трлн грн. У 2023 році видатки державного бюджету зросли до понад 4 трлн грн, а фінансування оборони та безпеки становило близько 2,65 трлн грн. У 2024 році видатки бюджету становили 4,49 трлн грн, а на сектор безпеки і оборони було спрямовано 2,97 трлн грн. У 2025 році видатки державного бюджету досягли 5,48 трлн грн, із яких 3,83 трлн грн було спрямовано на національну безпеку і оборону.

Для дослідження динаміки використано як ланцюговий підхід, який показує зміну показника порівняно з попереднім роком, так і базовий метод, за яким усі роки порівнюються з 2022 роком. Такий підхід дає змогу встановити не

лише річні коливання, а й накопичений результат трансформації державного бюджету в умовах повномасштабної війни.

Таблиця 2.1

Динаміка видатків Державного бюджету України на безпеку і оборону у 2022-2025 роках

Рік	Загальні видатки державного бюджету, млрд грн	Видатки на безпеку і оборону, млрд грн	Інші видатки, млрд грн	Частка видатків на безпеку і оборону, %	Видатки на безпеку і оборону, % ВВП
2022	2706.0	1537.0	1169.0	56.8	29.6
2023	4014.8	2650.0	1364.8	66.0	40.5
2024	4488.3	2970.0	1518.3	66.2	38.9
2025	5480.0	3830.0	1650.0	69.9	42.9

Дані таблиці 2.1 свідчать про те, що у 2022-2025 роках видатки на безпеку і оборону зросли з 1537,0 млрд грн до 3830,0 млрд грн, тобто на 2293,0 млрд грн. Частка таких видатків у загальних видатках державного бюджету збільшилася з 56,8 % у 2022 році до 69,9 % у 2025 році. Це означає, що оборонно-безпековий напрям став не просто одним із напрямів бюджетного фінансування, а фактично визначальним елементом видаткової політики держави.

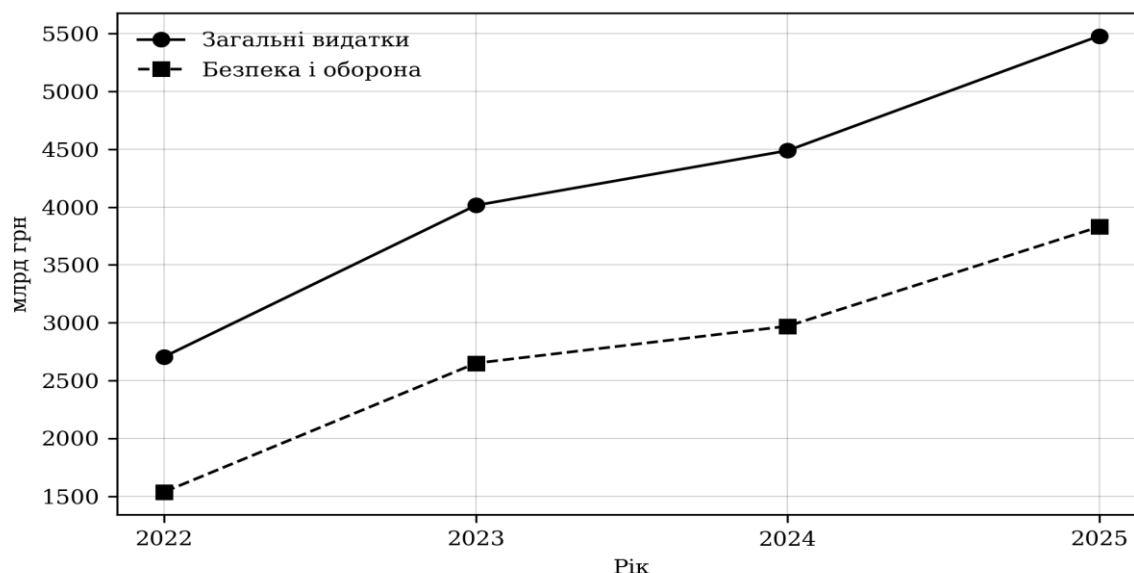

Рис.2.1. Динаміка загальних видатків державного бюджету та видатків на безпеку і оборону у 2022-2025 роках, млрд грн

Показник видатків на безпеку і оборону у відсотках до ВВП також демонструє надзвичайно високий рівень воєнного бюджетного навантаження. У

2022 році він становив 29,6 % ВВП, у 2023 році - 40,5 % ВВП, у 2024 році - 38,9 % ВВП, а у 2025 році - 42,9 % ВВП. Найвищий показник у 2025 році вказує на те, що попри адаптацію бюджетної системи до умов війни, потреби сектору безпеки і оборони продовжували зростати швидше, ніж економічна база їх фінансування.

Таблиця 2.2

Базові відхилення видатків на безпеку і оборону Державного бюджету
України відносно 2022 року

Рік	Видатки на безпеку і оборону, млрд грн	Абсолютне відхилення до 2022 року, млрд грн	Темп зміни до 2022 року, %	Темп приросту до 2022 року, %
2022	1537.0	0.0	100.0	0.0
2023	2650.0	1113.0	172.4	72.4
2024	2970.0	1433.0	193.2	93.2
2025	3830.0	2293.0	249.2	149.2

Базовий метод порівняння показує, що у 2023 році видатки на безпеку і оборону перевищили рівень 2022 року на 1 113,0 млрд грн, у 2024 році - на 1 433,0 млрд грн, а у 2025 році - на 2 293,0 млрд грн. Темп зміни у 2025 році до 2022 року становив 249,2 %, тобто обсяг фінансування сектору безпеки і оборони за чотири роки збільшився майже у 2,5 раза. Отже, базовий підхід дає змогу зафіксувати не випадкове річне коливання, а стійкий структурний перехід державного бюджету до воєнної моделі фінансування.

Найбільше накопичене відхилення сформувалося у 2025 році, що узгоджується з висновками Київської школи економіки. У Fiscal Digest 2025 KSE зазначає, що за підсумками року 71 % сукупних видатків у доларовому вимірі було спрямовано на оборону і безпеку, а загальний обсяг таких видатків сягнув 93,3 млрд дол. США. KSE також підкреслює, що фактичні видатки істотно перевищували початкові бюджетні плани, оскільки методологія планування Мінфіну не враховує повністю військову допомогу в натуральній формі.

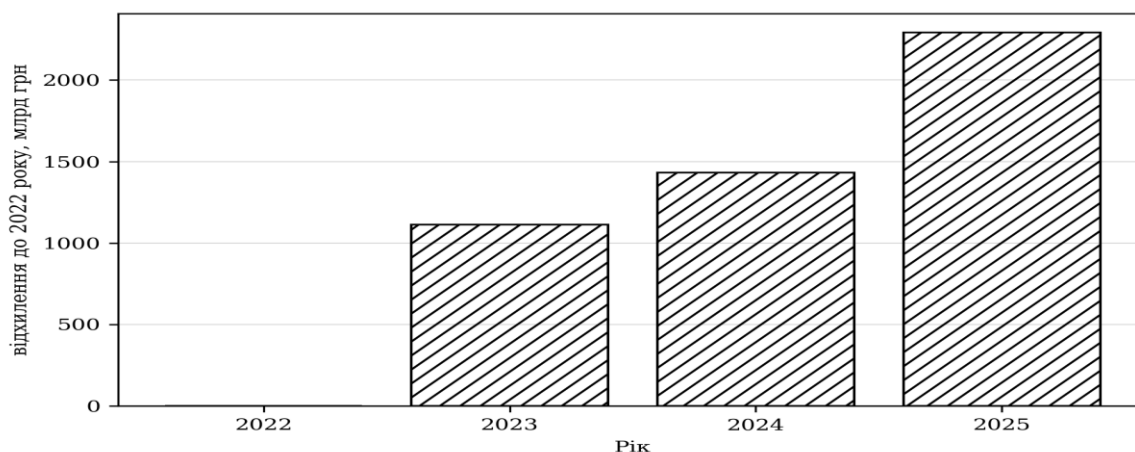

Рис. 2.2. Абсолютні відхилення видатків на безпеку і оборону відносно 2022 року, млрд грн

Ланцюговий аналіз уточнює характер зростання оборонного фінансування. Найбільший річний приріст відбувся у 2023 році, коли видатки на безпеку і оборону зросли на 1 113,0 млрд грн, або на 72,4 % порівняно з 2022 роком. У 2024 році темп приросту сповільнився до 12,1 %, однак номінально фінансування зросло ще на 320,0 млрд грн. У 2025 році приріст знову посилюється і становив 860,0 млрд грн, або 29,0 %.

Таблиця 2.3
Ланцюгові відхилення видатків на безпеку і оборону Державного бюджету України

Рік	Видатки на безпеку і оборону, млрд грн	Абсолютне відхилення до попереднього року, млрд грн	Темп зміни до попереднього року, %	Темп приросту до попереднього року, %
2022	1537.0	-	-	-
2023	2650.0	1113.0	172.4	72.4
2024	2970.0	320.0	112.1	12.1
2025	3830.0	860.0	129.0	29.0

Така динаміка свідчить, що видатки на оборону формувалися не лінійно, а під впливом змін інтенсивності воєнних потреб, додаткових бюджетних коригувань, міжнародної допомоги та розширення внутрішнього оборонного виробництва.

Факторний аналіз приросту загальних видатків демонструє, що саме сектор безпеки і оборони був головним чинником розширення видаткової частини державного бюджету.

Таблиця 2.4

Факторний аналіз приросту загальних видатків державного бюджету
відносно 2022 року

Рік	Приріст загальних видатків до 2022 року, млрд грн	Вплив приросту видатків на безпеку і оборону, млрд грн	Вплив приросту інших видатків, млрд грн
2022	0.0	0.0	0.0
2023	1308.8	1113.0	195.8
2024	1782.3	1433.0	349.3
2025	2774.0	2293.0	481.0

У 2025 році порівняно з 2022 роком загальні видатки збільшилися на 2 774,0 млрд грн, із яких 2 293,0 млрд грн припадало на приріст видатків на безпеку і оборону, а 481,0 млрд грн - на приріст інших видатків.

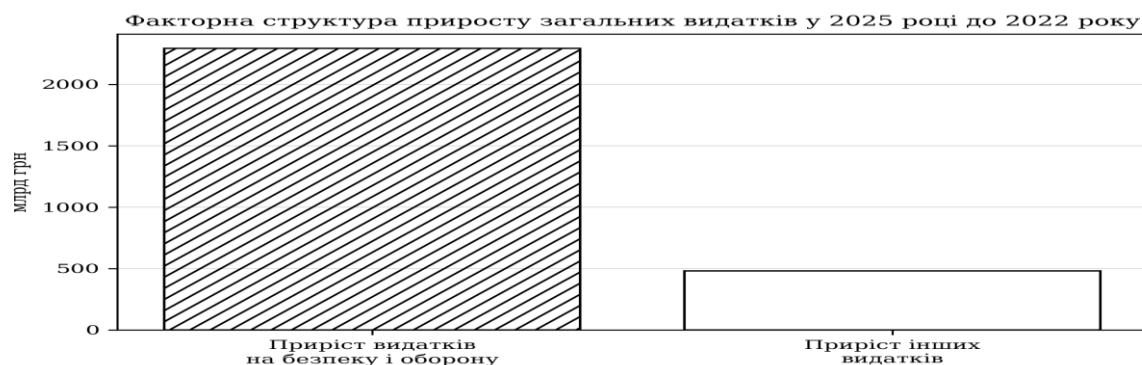

Рис.2.3. Факторна структура приросту загальних видатків державного бюджету у 2025 році до 2022 року

Отже, близько 82,7 % приросту загальних видатків державного бюджету у 2025 році відносно 2022 року було сформовано саме оборонно-безпековим фактором.

Таблиця 2.5

Факторний аналіз зміни частки видатків на безпеку і оборону у загальних
видатках державного бюджету

Рік	Частка видатків на безпеку і оборону, %	Зміна частки до 2022 року, в.п.	Вплив зміни обсягу видатків на безпеку і оборону, в.п.	Вплив зміни загальних видатків бюджету, в.п.
2022	56.8	0.0	0.0	0.0
2023	66.0	9.2	41.1	-31.9
2024	66.2	9.4	53.0	-43.6
2025	69.9	13.1	84.7	-71.6

Факторне розкладання зміни частки видатків на безпеку і оборону показує, що зростання їх питомої ваги було результатом двох протилежних впливів. Збільшення абсолютного обсягу оборонно-безпекових видатків підвищувало їх частку у бюджеті, тоді як одночасне зростання загальних видатків частково стримувало цей ефект.

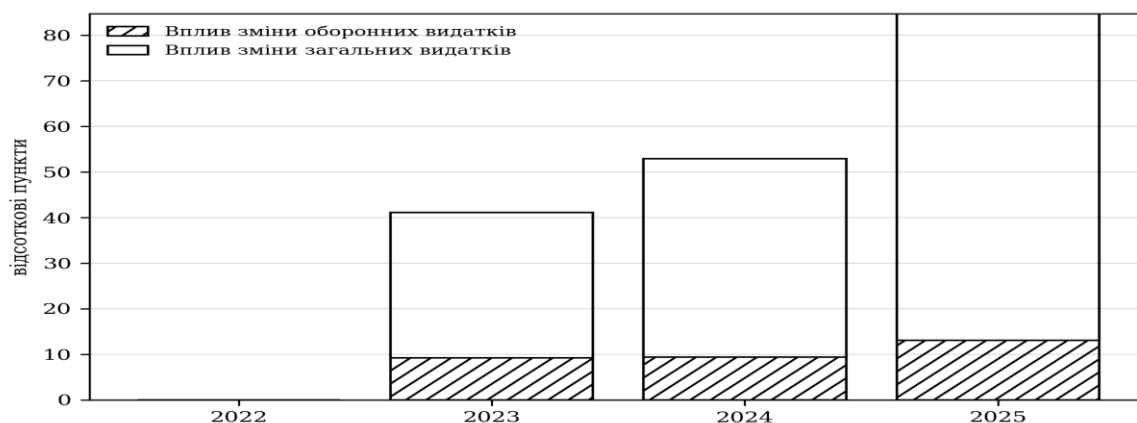

Рис. 2.4. Факторне розкладання зміни частки видатків на безпеку і оборону у загальних видатках державного бюджету

У 2025 році порівняно з 2022 роком частка видатків на безпеку і оборону зросла на 13,1 відсоткового пункту. Вплив збільшення самого оборонного фінансування був значно вищим, однак його частково нейтралізувало зростання загального обсягу бюджетних видатків.

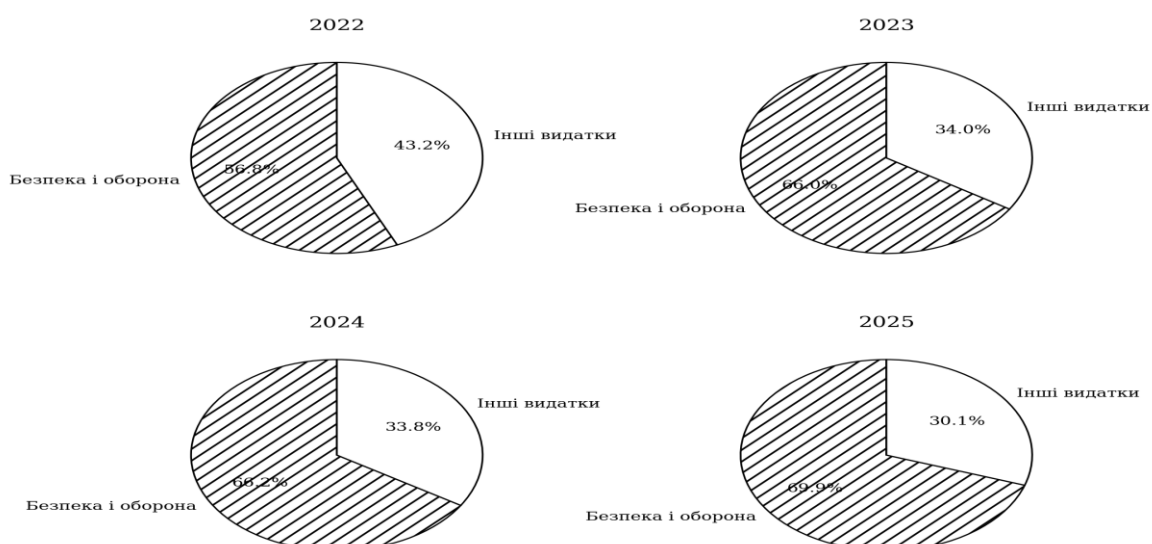

Рис.2.5. Структура видатків державного бюджету України за часткою сектору безпеки і оборони у 2022-2025 роках

Такий результат є важливим для оцінки бюджетної політики. Він свідчить, що висока частка оборонно-безпекових видатків не була випадковим наслідком загального збільшення бюджету, а формувалася передусім через цілеспрямоване розширення фінансування сектору безпеки і оборони. Водночас зростання інших видатків - соціальних, гуманітарних, боргових, інфраструктурних - зберігало потребу у складному балансуванні між воєнними та невоєнними функціями держави.

Кругові діаграми структури видатків підтверджують висновок про домінування оборонно-безпекового напрямку. Якщо у 2022 році частка видатків на безпеку і оборону становила трохи більше половини загальних видатків бюджету, то у 2025 році вона наблизилася до 70 %. Це означає, що державний бюджет України у 2022-2025 роках був не просто бюджетом воєнного часу, а бюджетом, у якому сектор безпеки і оборони визначав загальну логіку перерозподілу публічних ресурсів.

Водночас висока частка оборонних видатків не повинна трактуватися лише як фіскальне навантаження. Вона відображає об'єктивну необхідність фінансування захисту держави, але також вказує на потребу підвищення економічної віддачі від цих коштів. Практичне значення має не лише обсяг видатків, а й те, яка їх частина трансформується у внутрішнє виробництво, розвиток оборонно-промислового комплексу, інновації, зайнятість та податкові надходження. Саме тому дані KSE щодо значного обсягу оборонно-безпекових витрат у 2025 році слід розглядати у поєднанні з аналізом їхньої структури, джерел фінансування та економічного ефекту.

Отже, практичний аналіз видатків Державного бюджету України на безпеку і оборону у 2022-2025 роках засвідчив стійке зростання їх абсолютного обсягу, питомої ваги у загальних видатках бюджету та ролі у формуванні всієї видаткової політики держави. Базовий метод показав, що у 2025 році обсяг оборонно-безпекових видатків був більшим за рівень 2022 року майже у 2,5 рази. Факторний аналіз довів, що основним чинником приросту загальних видатків державного бюджету був саме сектор безпеки і оборони. Відтак подальше

дослідження має бути спрямоване на оцінку того, як такі видатки впливають на бюджетну стійкість, економічний розвиток та оборонно-промисловий комплекс України.

2.2. Оцінка впливу оборонних видатків на макроекономічні показники та фінансову стійкість держави

Оцінка впливу оборонних видатків на макроекономічні показники та фінансову стійкість держави у 2022–2025 роках потребує поєднання бюджетного, макроекономічного та структурного підходів. У цьому періоді видатки на безпеку і оборону перетворилися на головний чинник формування видаткової частини державного бюджету, а сама економіка функціонувала в умовах воєнного шоку, руйнування виробничих і енергетичних активів, переміщення населення, обмеження експорту, нестачі робочої сили та високої залежності від зовнішнього фінансування.

Методологічно важливо розмежовувати прямий і опосередкований вплив оборонних видатків. Прямий вплив проявляється у збільшенні державного попиту на військові товари, послуги, логістику, ремонт, оплату праці та забезпечення сектору безпеки і оборони. Опосередкований вплив пов'язаний із підтримкою внутрішнього попиту, зайнятості, оборонного виробництва, податкової бази та платоспроможності домогосподарств, але водночас він супроводжується зростанням бюджетного дефіциту, державного боргу та потреби у міжнародній фінансовій допомозі.

У 2022 році економіка України зазнала найглибшого падіння за весь період незалежності: реальний ВВП скоротився на 28,8 %. Надалі економічне зростання відновилося, однак воно залишалося нестійким: після зростання на 5,5 % у 2023 році темпи сповільнилися до 2,9 % у 2024 році та 1,8 % у 2025 році. Center for Economic Strategy пов'язує слабшу динаміку насамперед із наслідками російських атак на енергетичну інфраструктуру та іншими воєнними обмеженнями [1].

На цьому тлі оборонні видатки не лише забезпечували виживання держави в умовах війни, а й фактично підтримували значну частину сукупного попиту. Водночас їхній вплив на економічне зростання не був лінійним. Збільшення оборонних видатків не автоматично трансформувалося у високу динаміку ВВП, оскільки значна частина ресурсів спрямовувалася на поточне військово-забезпечення, імпорту, грошово-забезпечення, екстрені закупівлі та витрати, які не завжди створюють довгостроковий виробничий ефект.

Дані таблиці 2.5 показують, що основним макроекономічним наслідком війни стало поєднання глибокого падіння виробництва у 2022 році з безпрецедентним зростанням ролі державних видатків. Якщо економіка у 2023–2025 роках поступово відновлювалася, то видатки на безпеку і оборону залишалися на рівні, який є надзвичайно високим відносно ВВП. У 2025 році вони становили 42,9 % ВВП, що свідчить про максимальну концентрацію ресурсів держави на фінансуванні війни.

Таблиця 2.5

Ключові макроекономічні та бюджетні показники України у 2022–2025 роках

Рік	Реальний ВВП, %	Інфляція, %	Видатки на безпеку і оборону, млрд грн	Видатки на безпеку і оборону, % ВВП	Дефіцит бюджету, % ВВП	Державний борг, % ВВП	Зовнішнє фінансування, млрд дол. США
2022	-28.8	26.6	1 537.0	31.7	17.6	78.4	31.1
2023	5.5	5.1	2 672.4	40.9	20.4	84.4	42.6
2024	2.9	12.0	2 970.0	38.8	17.7	90.5	41.7
2025	1.8	8.0	3 830.0	42.9	18.5	101.0	52.4

Порівняння динаміки реального ВВП та оборонних видатків засвідчує, що їхній зв'язок є складним. З одного боку, оборонні видатки підтримували функціонування економіки через державний попит, доходи військовослужбовців, закупівлі, ремонтні роботи та оборонне виробництво.

З іншого боку, масштаб оборонного фінансування створював потужне навантаження на бюджет, тому економічна стійкість значною мірою залежала від міжнародної підтримки, яка фінансувала невоєнні видатки та покривала дефіцит.

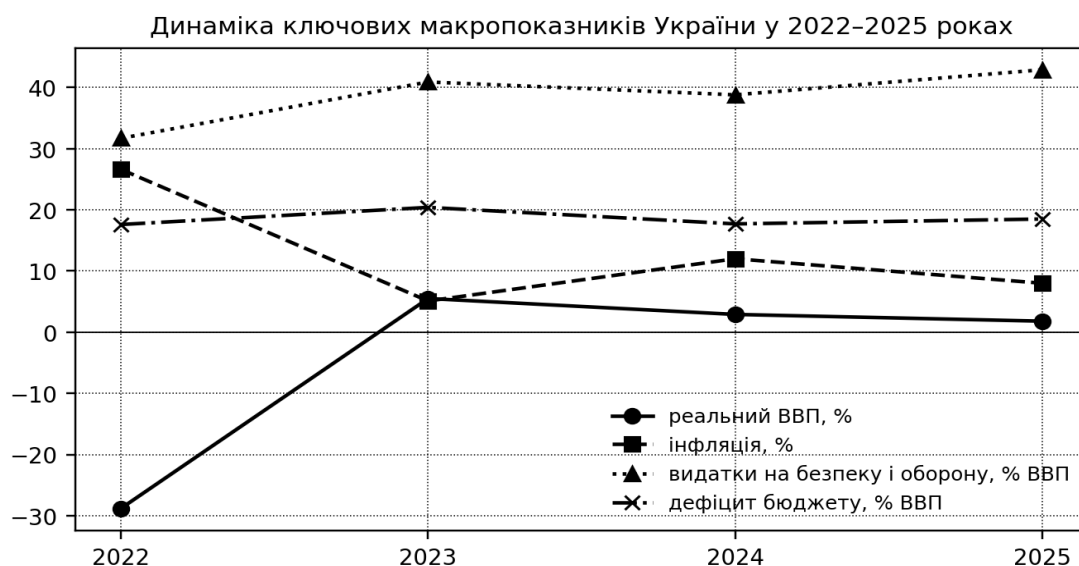

Рис. 2.5. Динаміка ключових макропоказників України у 2022–2025 роках

Таблиця 2.6

Факторна оцінка приросту видатків державного бюджету під впливом
оборонного фінансування

Період порівняння	Приріст загальних видатків, млрд грн	Приріст видатків на безпеку і оборону, млрд грн	Приріст інших видатків, млрд грн	Частка оборонного чинника у прирості загальних видатків, %
2023/2022	1 312.4	1 135.4	177.0	86.5
2024/2023	473.5	297.6	175.9	62.9
2025/2024	992.2	860.0	132.2	86.7
2025/2022	2 778.1	2 293.0	485.1	82.5

Факторна оцінка свідчить, що у 2023 році приріст оборонно-безпекових видатків забезпечив близько 86,5 % загального приросту видаткової частини державного бюджету порівняно з 2022 роком. У 2024 році вплив оборонного чинника залишався значним, але був нижчим, оскільки відбулося певне розширення інших видатків. У 2025 році оборонний чинник знову став визначальним: приблизно 86,7 % приросту загальних видатків було зумовлено саме збільшенням фінансування безпеки і оборони.

Ці результати дають підстави стверджувати, що у 2022–2025 роках оборонні видатки були не просто одним із напрямів бюджетної політики, а фактором, який визначав загальний масштаб видатків, параметри дефіциту та потребу держави у зовнішньому фінансуванні. За такої структури бюджету

фінансова стійкість залежала від одночасної дії трьох умов: здатності держави мобілізувати внутрішні доходи, своєчасності міжнародної допомоги та контролю за ефективністю оборонних витрат.

Рис. 2.6. Факторна структура приросту загальних видатків державного бюджету

Війна змінила не лише бюджетні пропорції, а й структуру економіки. За оцінками KSE Institute, у 2025–2026 роках державне споживання становитиме близько 40 % ВВП, тоді як у 2021 році його частка була близько 19 %. Така зміна є прямим наслідком масштабного фінансування сектору безпеки і оборони, а також соціальних програм, необхідних для підтримки населення в умовах війни.

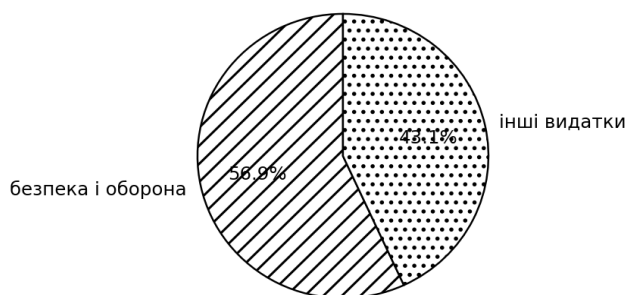
Рис. 2.7. Зміна структури видатків державного бюджету України у 2022–2025 роках

Структурна зміна економіки проявилася у зростанні ролі держави як головного замовника, платника і координатора фінансових потоків. Приватний сектор продовжував працювати, однак значна частина економічної активності

була прямо або опосередковано пов'язана з оборонними потребами: виробництвом товарів оборонного призначення, ремонтами, логістикою, будівництвом захисної інфраструктури, IT-рішеннями, енергетичною стійкістю та забезпеченням критичних послуг.

Найбільш наочним індикатором такої трансформації є зміна структури державних видатків. У 2022 році на безпеку і оборону припадало близько 56,9 % видатків державного бюджету, а у 2025 році — майже 69,9 %. Це означає, що бюджетна система фактично стала ядром воєнної економіки, а більшість невоєнних видатків могла фінансуватися лише за умови стабільного зовнішнього фінансування.

Структура видатків державного бюджету у 2022 році

Структура видатків державного бюджету у 2025 році

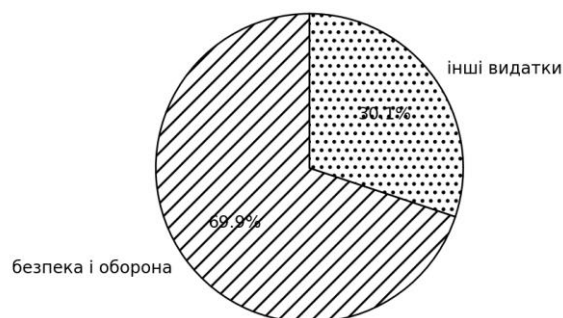

Рис. 2.8. Структура видатків державного бюджету України у 2022 та 2025 роках

Окремого значення набуває прогнозний аналіз на 2026–2029 роки, оскільки вплив оборонних видатків на макроекономічні показники не обмежується поточним бюджетним роком. Урядовий Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2026–2028 роки передбачає два сценарії, які відрізняються

насамперед безпековими припущеннями. За сценарієм 1 очікується зростання ВВП на 4,5 % у 2026 році, 5,0 % у 2027 році та 5,7 % у 2028 році; інфляція має знизитися з 8,6 % до 5,3 %. За сценарієм 2, який є обережнішим, зростання ВВП становитиме 2,4 %, 4,7 % і 4,5 % відповідно, а інфляція залишатиметься вищою.

Таблиця 2.7

Структурні зміни економіки України під впливом війни та оборонного фінансування

Напрямок структурної зміни	Прояв у 2022–2025 роках	Економічний наслідок
Бюджетна структура	Частка видатків на безпеку і оборону у видатках державного бюджету зростає з 56,9 % у 2022 році до 69,9 % у 2025 році	Концентрація бюджетних ресурсів на воєнних потребах і зменшення простору для інших видатків
Структура попиту	Державне споживання стало одним із ключових стабілізаторів економіки, а KSE оцінює його частку близько 40 % ВВП у 2025–2026 роках	Економічне зростання дедалі більше залежить від державного попиту та зовнішнього фінансування
Виробнича структура	Розширення оборонного виробництва, ремонтних потужностей, defense-tech, логістики та енергетичної стійкості	Формування секторів, пов'язаних із воєнними потребами, але з різним довгостроковим мультиплікатором
Зовнішньофінансова структура	Зовнішнє бюджетне фінансування зросло до 52,4 млрд дол. США у 2025 році	Невоєнні видатки та макрофінансова стабільність залежать від партнерської підтримки
Боргова структура	Державний борг, за оцінками KSE, у 2025 році наблизився до 101 % ВВП	Зростання боргового навантаження обмежує майбутній бюджетний простір

Бюджетна декларація на 2026–2028 роки передбачає поступове зниження дефіциту державного бюджету з 9,9 % ВВП у 2026 році до 5,2 % у 2027 році та 3,8 % у 2028 році. Така траєкторія можлива лише за умови зниження інтенсивності воєнних видатків, збереження міжнародної допомоги, поступового відновлення доходів бюджету та контролю за видатковою частиною.

Прогноз на 2029 рік доцільно розглядати через призму нової програми МВФ на 2026–2029 роки. За інформацією НБУ та МВФ, сукупний фінансовий

розрив України у базовому сценарії на 2026–2029 роки оцінюється приблизно у 136,5 млрд дол. США, а на 2026–2027 роки залишковий розрив з урахуванням наявних зобов'язань становить близько 63 млрд дол. США.. Це означає, що навіть за умов поступового економічного відновлення фінансова стійкість держави у 2026–2029 роках залишатиметься залежною від поєднання оборонного фінансування, зовнішньої підтримки та внутрішньої бюджетної консолідації.

Таблиця 2.8

Прогнозні макроекономічні та бюджетні параметри України на 2026–2028 роки

Рік	Зростання ВВП, сценарій 1, %	Зростання ВВП, сценарій 2, %	Інфляція, сценарій 1, %	Інфляція, сценарій 2, %	Дефіцит держбюджету, % ВВП
2026	4.5	2.4	8.6	9.9	9.9
2027	5.0	4.7	5.9	9.4	5.2
2028	5.7	4.5	5.3	7.5	3.8

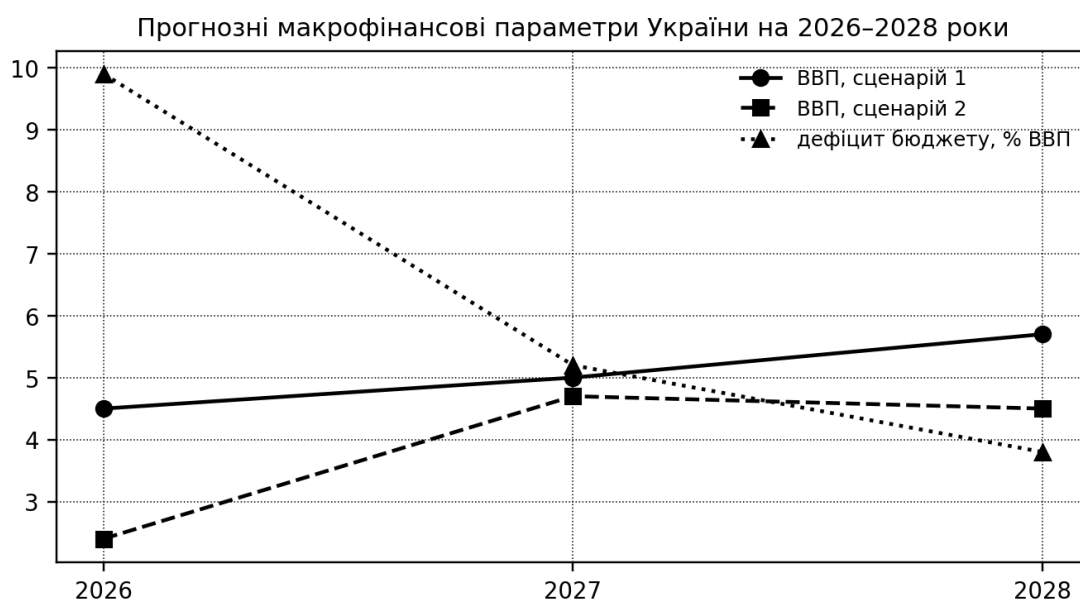

Рис. 2.9. Прогнозні макрофінансові параметри України на 2026–2028 роки

Таким чином, прогноз на 2026–2029 роки свідчить, що навіть за умов відновлення економічного зростання Україна залишатиметься у режимі підвищеної фіскальної напруги. Основною передумовою стабілізації є не лише зменшення дефіциту, а й зміна якості оборонних видатків. Якщо вони й надалі будуть переважно поточними та імпортозалежними, їхній економічний мультиплікатор буде обмеженим. Якщо ж значна частина ресурсів буде

спрямована на внутрішнє виробництво, оборонно-промисловий комплекс, технологічні розробки, ремонтну базу та локалізацію виробництва, оборонні видатки можуть частково компенсувати власний фіскальний тиск через створення робочих місць, податкових надходжень і промислового ефекту.

Таблиця 2.9

Прогнозний вплив оборонного фінансування на фінансову стійкість
України у 2026–2029 роках

Рік	Очікувана характеристика	Імовірний вплив на фінансову стійкість
2026	Високе оборонне навантаження зберігається; проєкт бюджету передбачає близько 2,8 трлн грн на безпеку і оборону	Ризик значного дефіциту та потреби у зовнішньому фінансуванні; обмеження для швидкого економічного відновлення
2027	За урядовим сценарієм очікується поступове зростання ВВП і зниження інфляції; можливе пом'якшення видаткового тиску за умови поліпшення безпекової ситуації	Поступове відновлення бюджетного простору, але залежність від партнерів зберігається
2028	Бюджетна декларація передбачає зниження дефіциту до 3,8 % ВВП; очікується вища роль приватного попиту та інвестицій	Перехід від воєнної моделі фінансування до моделі реконструкції потребуватиме контролю боргу та якості видатків
2029	Горизонт нової програми МВФ завершується; сукупний фінансовий розрив 2026–2029 років оцінюється у 136,5 млрд дол. США	Ключовим ризиком залишається здатність закрити фінансовий розрив без надмірного боргового навантаження

Отже, оцінка впливу оборонних видатків на макроекономічні показники та фінансову стійкість держави показує їхню подвійну природу. Вони є критично необхідною умовою національної безпеки і водночас головним джерелом бюджетного навантаження. У 2022–2025 роках оборонне фінансування підтримувало воєнну стійкість держави, формувало значну частину державного попиту і стимулювало окремі сегменти економіки, однак воно також поглиблювало дефіцит бюджету, збільшувало боргове навантаження та підвищувало залежність від зовнішньої допомоги. У середньостроковій

перспективі ефективність такої моделі залежатиме від здатності держави поєднати оборонні потреби з розвитком внутрішнього виробництва, контролем боргу, міжнародною підтримкою та поступовим переходом від воєнної економіки до економіки відновлення.

Результати дослідження засвідчили, що після початку повномасштабної війни оборонні видатки стали домінуючим напрямом бюджетної політики та визначальним чинником формування всієї видаткової частини державного бюджету.

Аналіз динаміки видатків на безпеку і оборону показав їх стрімке зростання протягом 2022–2025 років. Якщо у 2022 році на цей напрям було спрямовано близько 1,54 трлн грн, то у 2025 році обсяг фінансування зріс до 3,83 трлн грн. Отже, за аналізований період оборонно-безпекові видатки збільшилися більш ніж удвічі. Найсуттєвіший приріст відбувся у 2023 році, що пояснюється переходом держави від екстреного фінансування оборони у перший рік повномасштабної війни до повноцінної воєнної моделі бюджетного планування.

Встановлено, що у 2022–2025 роках видатки на безпеку і оборону займали переважну частину у структурі державного бюджету. Їх частка у загальних видатках зросла з понад половини у 2022 році до майже 70 % у 2025 році. Це свідчить про глибоку трансформацію бюджетної політики, за якої оборонні потреби стали головним пріоритетом державних фінансів, а інші напрями видатків значною мірою фінансувалися за підтримки міжнародних партнерів. Дані Мінфіну та дослідження Київської школи економіки підтверджують, що саме сектор безпеки і оборони сформував основне бюджетне навантаження у воєнний період.

Факторний аналіз показав, що приріст загальних видатків державного бюджету у 2022–2025 роках значною мірою був зумовлений саме збільшенням оборонного фінансування. Це означає, що розширення видаткової частини бюджету мало не лише соціально-гуманітарний чи інфраструктурний характер, а передусім було пов'язане з потребами фронту, грошовим забезпеченням військовослужбовців, закупівлею озброєння, військової техніки, матеріально-

технічним забезпеченням і розвитком оборонної спроможності держави. Водночас у 2025 році структура видатків стала ще більш концентрованою на оборонному напрямі, що підтверджує збереження воєнного характеру бюджету.

Оцінка макроекономічних показників засвідчила, що війна істотно змінила умови функціонування економіки України. У 2022 році відбулося різке падіння реального ВВП, зростання інфляції, збільшення дефіциту державного бюджету та посилення боргового навантаження. У 2023–2025 роках економіка поступово адаптувалася до воєнних умов, однак її зростання залишалося нестійким і значною мірою залежало від державних видатків, міжнародної фінансової допомоги, стабільності енергетичної системи, логістики та оборонного попиту.

Оборонні видатки мали подвійний вплив на економічний розвиток. З одного боку, вони створювали значне навантаження на державний бюджет, поглиблювали дефіцит, посилювали потребу у зовнішньому фінансуванні та обмежували можливості держави щодо фінансування інших напрямів розвитку. З іншого боку, вони підтримували внутрішній попит, зайнятість, роботу підприємств, розвиток оборонно-промислового комплексу, defense-tech сектору, ремонтних потужностей, логістики та суміжних галузей. Отже, оборонні видатки не можна оцінювати лише як витрати: за умови спрямування коштів на внутрішнє виробництво вони здатні формувати економічний ефект.

У розділі встановлено, що під впливом війни та оборонних видатків змінилася структура економіки України. Зросла роль державного попиту, сектору безпеки і оборони, військово-промислового виробництва, логістики, енергетичної стійкості, ІТ-рішень і технологічних розробок подвійного призначення. Водночас окремі цивільні галузі зазнали скорочення через руйнування, втрату ринків, міграцію робочої сили, дефіцит інвестицій та безпекові ризики. Це свідчить про формування елементів воєнної економіки, у якій оборонні потреби впливають на виробничу, бюджетну та інвестиційну структуру держави.

Прогноз на 2026–2029 роки засвідчує, що оборонні видатки й надалі залишатимуться одним із ключових чинників бюджетної політики та

макрофінансової стійкості України. Урядові документи та прогнозні матеріали передбачають збереження високих потреб у фінансуванні сектору безпеки і оборони, а також необхідність значної міжнародної підтримки. Це означає, що у середньостроковій перспективі головним завданням буде не лише забезпечення достатнього обсягу оборонного фінансування, а й підвищення його результативності, розвиток внутрішнього оборонного виробництва, зниження імпоротної залежності та поєднання безпекових пріоритетів із завданнями економічного відновлення.

Отже, у 2022–2025 роках видатки державного бюджету на оборону стали системоутворюючим елементом публічних фінансів України. Вони визначали структуру бюджету, масштаби дефіциту, потребу у зовнішньому фінансуванні, впливали на макроекономічну динаміку та сприяли формуванню нової ролі оборонного сектору в економіці. Подальша ефективність таких видатків залежатиме від здатності держави перетворити оборонне фінансування з вимушеного воєнного навантаження на фактор розвитку оборонно-промислового комплексу, технологічної модернізації, зайнятості та економічної стійкості України.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОННИХ ВИДАТКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми бюджетного фінансування оборони в умовах воєнних викликів і обмеженості фінансових ресурсів

Бюджетне фінансування оборони України в умовах повномасштабної війни є однією з найскладніших сфер публічних фінансів, оскільки воно поєднує безпекову необхідність, фіскальну напруженість, високу невизначеність і потребу у швидкому прийнятті управлінських рішень. На відміну від мирного періоду, коли оборонні видатки можуть плануватися у відносно стабільному середньостроковому горизонті, воєнний період передбачає постійне коригування бюджетних призначень залежно від інтенсивності бойових дій, потреб фронту, стану внутрішнього виробництва, обсягів міжнародної допомоги та макрофінансових можливостей держави.

Фактичний стан бюджетного фінансування оборони засвідчує, що у 2022-2025 роках Україна перейшла до моделі воєнного бюджету, у якій видатки на сектор безпеки і оборони стали домінуючим напрямом використання державних ресурсів. Такий стан є об'єктивно зумовленим, оскільки оборона стала базовою умовою існування держави, функціонування економіки та виконання соціальних зобов'язань. Водночас надмірна концентрація бюджетних ресурсів на обороні створює фіскальні обмеження, посилює дефіцит бюджету, збільшує потребу в запозиченнях і підвищує залежність України від зовнішньої фінансової підтримки.

Одна з ключових проблем полягає у високому оборонному навантаженні на державний бюджет. OECD у дослідженні економіки України за 2025 рік зазначає, що дуже широкі бюджетні дефіцити є необхідними для фінансування оборонних видатків на рівні близько 25 % ВВП, а дефіцит бюджету у 2025 і 2026 роках очікується близьким до 20 % ВВП. За таких умов державний і

гарантований державою борг може зрости майже до 120 % ВВП у 2026 році порівняно з 50 % ВВП у 2021 році [1]. Це означає, що оборонне фінансування, хоча і є безальтернативним в умовах війни, водночас створює довгострокові ризики для фінансової стійкості.

Обмеженість внутрішніх джерел фінансування посилює зазначену проблему. Україна спрямовує основну частину власних бюджетних ресурсів на сектор безпеки і оборони, тоді як значна частина соціальних, гуманітарних і цивільних видатків фінансується завдяки підтримці міжнародних партнерів. Така модель дозволяє зберігати функціональність держави, однак вона формує залежність від стабільності зовнішньої допомоги. Скорочення або затримка міжнародної підтримки може безпосередньо впливати на можливості фінансування невоєнних видатків і водночас збільшувати тиск на внутрішні джерела покриття оборонних потреб.

Суттєвою проблемою залишається складність середньострокового планування оборонних видатків. Бюджетна декларація України на 2026-2028 роки передбачає сценарний підхід, який враховує можливість покращення безпекової ситуації або продовження високої інтенсивності воєнних дій. Аналітика Center for Economic Strategy підкреслює, що навіть базовий сценарій, який передбачає поступове зниження оборонного навантаження, не означає повернення до довоєнної структури бюджету, оскільки оборона зберігатиме статус ключового видаткового пріоритету [27]. Відповідно, Україна потребує не ситуативного, а інституційно закріпленого механізму середньострокового оборонного бюджетування.

Адаптивний характер фінансування оборони є ще одним проблемним аспектом. Упродовж бюджетного року держава змушена неодноразово коригувати видатки на безпеку і оборону, оскільки фактичні потреби фронту не завжди можуть бути точно визначені на етапі затвердження бюджету. Така гнучкість є необхідною, але вона ускладнює прогнозування ліквідності, планування запозичень, координацію з міжнародними партнерами та управління пріоритетами видатків. У результаті бюджетна політика набуває реактивного

характеру, коли значна частина рішень ухвалюється як відповідь на поточні загрози.

Важливою проблемою є співвідношення між поточним забезпеченням оборони та інвестиціями у довгостроковий оборонний потенціал. Значна частина коштів у воєнний період закономірно спрямовується на грошове забезпечення, матеріально-технічне постачання, ремонт, логістику та інші невідкладні потреби. Проте для довгострокової стійкості держави необхідно, щоб оборонне фінансування дедалі більше перетворювалося на інвестиції у внутрішнє виробництво, ремонтні потужності, оборонні технології, науково-дослідні розробки та промислову кооперацію. Без такого переходу оборонні видатки залишатимуться переважно поточним фіскальним навантаженням, а не фактором економічного розвитку.

Проблема імпортозалежності також має істотне значення. У короткостроковому періоді імпорт озброєння, комплектуючих, техніки та технологій є необхідним для оперативного забезпечення оборонних потреб. Однак надмірна залежність від зовнішніх поставок зменшує мультиплікативний ефект оборонних видатків для національної економіки. Кошти, що спрямовуються на внутрішніх виробників, підтримують зайнятість, податкову базу, промислові ланцюги й технологічні компетентності. Натомість значна частина імпортних закупівель створює швидкий безпековий ефект, але має обмежений вплив на розвиток внутрішньої економіки.

Окремий блок проблем пов'язаний із системою оборонних закупівель і фінансового контролю. В умовах війни держава повинна одночасно забезпечувати швидкість закупівель, захист чутливої інформації, контроль вартості, якість постачання, запобігання корупційним ризикам і відповідність реальним потребам сектору оборони. Надмірна закритість може посилювати ризики неефективного використання коштів, тоді як надмірна формалізація процедур може уповільнювати постачання критично необхідних ресурсів. Тому сучасна модель фінансування оборони має спиратися на ризик-орієнтований контроль, який поєднує оперативність, підзвітність і захист інформації.

Додатковим обмеженням є дефіцит робочої сили, який впливає на можливості розширення оборонного виробництва. Війна спричинила мобілізацію, міграцію, переміщення населення та зміну структури ринку праці. KSE, аналізуючи висновки OECD щодо України, зазначає, що нестача робочої сили є одним із важливих чинників, який обмежує економічну активність, тоді як високі військові видатки створюють значний тиск на публічні фінанси [34]. Для оборонної економіки це означає, що збільшення фінансування саме по собі не гарантує зростання виробництва, якщо не вирішуються кадрові, технологічні та інфраструктурні обмеження.

Таблиця 3.1

Проблеми бюджетного фінансування оборони України в умовах воєнних викликів

Проблема	Прояв у системі публічних фінансів	Наслідки для економіки та фінансової стійкості
Високе оборонне навантаження на бюджет	Значна частка видатків державного бюджету спрямовується на сектор безпеки і оборони	Посилення дефіциту бюджету, боргових ризиків і потреби у зовнішньому фінансуванні
Обмеженість внутрішніх ресурсів	Власні доходи не покривають усі потреби воєнного періоду	Залежність бюджетної стійкості від міжнародної фінансової підтримки
Складність середньострокового планування	Потреби оборони змінюються залежно від безпекової ситуації	Часті зміни бюджетних призначень і ускладнення прогнозування
Переважання поточного забезпечення	Значна частина коштів спрямовується на щоденні потреби сектору оборони	Обмежений інвестиційний ефект для довгострокового оборонного потенціалу
Імпортозалежність оборонного забезпечення	Частина потреб покривається через зовнішні закупівлі та допомогу	Зменшення мультиплікативного ефекту для національної економіки
Ризики закупівель і контролю	Потрібно поєднувати швидкість, закритість і підзвітність	Загроза неефективного використання коштів або затримок у постачанні
Дефіцит робочої сили	Мобілізація, міграція та структурні дисбаланси на ринку праці	Обмеження для розширення оборонного виробництва
Витіснення цивільних видатків розвитку	Оборона домінує у видатковій структурі бюджету	Недофінансування інфраструктури, науки, освіти та інвестиційних програм

Проблемою довгострокового характеру є ризик витіснення цивільних видатків розвитку. Пріоритетність оборони під час війни не викликає сумніву,

однак тривале домінування оборонних видатків у бюджеті зменшує простір для фінансування освіти, науки, інфраструктури, охорони здоров'я, інвестиційних програм і відновлення людського капіталу. Це створює складну бюджетну дилему: держава повинна максимально фінансувати оборону, але водночас не допустити руйнування довгострокової економічної бази, без якої неможливе післявоєнне зростання.

Світовий досвід свідчить, що проблема фінансування оборони в умовах зростання безпекових загроз не є унікальною для України. Після 2022 року більшість європейських держав переглядають підходи до оборонних бюджетів, промислової політики та спільних закупівель. НАТО у Гаазькій декларації 2025 року погодило новий орієнтир: до 2035 року союзники мають щорічно спрямовувати 5 % ВВП на оборонні та пов'язані з безпекою інвестиції, з яких 3,5 % ВВП мають припадати на базові оборонні потреби. Такий підхід демонструє, що сучасне оборонне фінансування виходить за межі вузького розуміння військових витрат і охоплює також інфраструктуру, логістику, промислову базу, стійкість та технологічні спроможності.

Європейський Союз також переходить до нових фінансових механізмів у сфері оборони. У травні 2025 року Рада ЄС ухвалила інструмент SAFE, який передбачає до 150 млрд євро довгострокових позик для підтримки оборонного промислового виробництва через спільні закупівлі. Значення цього інструменту полягає у тому, що оборонне фінансування розглядається не лише як видатки на поточні потреби армій держав-членів, а і як інвестиція у європейську оборонно-технологічну та промислову базу. Для України цей досвід є важливим, оскільки національна модель оборонного фінансування також має поєднувати поточне забезпечення фронту з розвитком власної промисловості.

Сучасні концепції фінансування оборони дедалі більше ґрунтуються на поєднанні оборонної стійкості, індустріальної мобілізації та результативного бюджетного управління. Концепція оборонної стійкості передбачає, що фінансування має охоплювати не лише безпосередні військові потреби, а й енергетику, транспорт, логістику, кіберзахист, ремонтну базу, виробничу

кооперацію та здатність економіки тривалий час підтримувати оборонні зусилля. Концепція воєнно-промислового мультиплікатора виходить з того, що оборонні видатки можуть підтримувати економіку лише тоді, коли вони спрямовуються на внутрішнє виробництво, інновації, зайнятість і технологічний розвиток. Концепція ризик-орієнтованого контролю передбачає, що швидкість оборонних закупівель має поєднуватися з контролем вартості, якості та результативності.

Таблиця 3.2

Світові підходи до фінансування оборони та їх значення для України

Підхід	Приклад	Зміст підходу	Значення для України
Підвищення оборонних орієнтирів у ВВП	НАТО	Перехід до орієнтира 5 % ВВП на оборонні та пов'язані з безпекою інвестиції до 2035 року	Підкреслює потребу у довгостроковому плануванні оборонного фінансування
Розмежування прямих оборонних і ширших безпекових інвестицій	НАТО	3,5 % ВВП спрямовується на базові оборонні потреби, решта — на пов'язані безпекові напрями	Дозволяє оцінювати обороноздатність через інфраструктуру, логістику, промисловість і стійкість
Спільне боргове фінансування оборонних інвестицій	ЄС SAFE	До 150 млрд євро довгострокових позик для спільних оборонних закупівель	Може бути орієнтиром для поєднання пільгового фінансування і розвитку оборонної промисловості
Прив'язка оборонних видатків до промислової політики	Польща, країни ЄС	Орієнтація частини оборонних контрактів на національних виробників	Підвищує мультиплікативний ефект оборонних видатків для економіки
Сценарне оборонне бюджетування	Україна, ЄС, НАТО	Планування видатків залежно від безпекової ситуації та доступності ресурсів	Дає змогу управляти невизначеністю і зменшувати фінансові ризики
Поєднання оборони, інновацій та технологічної бази	ЄС, країни НАТО	Підтримка оборонно-технологічної бази, спільних виробничих ланцюгів і інновацій	Важливо для розвитку українського ОПК та зменшення імпортозалежності

Для України особливо актуальною є концепція сценарного оборонного бюджетування. Її значення полягає у тому, що бюджет має бути готовим до різних варіантів розвитку безпекової ситуації, зміни обсягів міжнародної допомоги та потреб сектору оборони. Бюджетна декларація на 2026-2028 роки застосовує саме такий підхід, оскільки передбачає базовий та альтернативний сценарії. Водночас наявність сценаріїв не усуває ризиків, а лише дає можливість їх краще врахувати у бюджетному плануванні. Тому для України важливо

поєднати сценарне планування з чіткими пріоритетами фінансування, резервами, середньостроковими контрактами та прозорою системою контролю.

Узагальнення фактичного стану України та світового досвіду дає підстави стверджувати, що проблеми бюджетного фінансування оборони мають комплексний характер. Вони пов'язані не лише з нестачею коштів, а й з якістю планування, структурою видатків, станом внутрішнього виробництва, борговими ризиками, закупівельними процедурами та здатністю держави перетворювати оборонне фінансування на довгостроковий економічний результат. У цьому контексті ключове значення має не механічне збільшення видатків, а формування такої моделі фінансування, яка одночасно забезпечує потреби фронту, підтримує макрофінансову стабільність і розвиває національну оборонно-промислову базу.

Світовий досвід НАТО та Європейського Союзу підтверджує, що сучасне оборонне фінансування дедалі більше розглядається як інвестиція у безпеку, промисловість, технології та стійкість. Для України це означає потребу переходу від реактивного фінансування поточних воєнних потреб до стратегічної моделі оборонного бюджетування. Така модель має передбачати середньострокове планування, сценарні розрахунки, розвиток внутрішнього виробництва, ризик-орієнтований контроль, залучення міжнародного пільгового фінансування та посилення зв'язку між оборонними видатками й економічним розвитком держави.

3.2. Напрями підвищення ефективності використання коштів державного бюджету на оборону та забезпечення їх позитивного впливу на економічний розвиток

Підвищення ефективності використання коштів державного бюджету на оборону є одним із ключових завдань фінансової політики України в умовах повномасштабної війни та середньострокової невизначеності. Оборонні видатки не можуть оцінюватися виключно за критерієм достатності фінансування,

оскільки їхній реальний результат визначається співвідношенням між обсягом виділених ресурсів, швидкістю їх використання, якістю закупівель, рівнем внутрішньої локалізації виробництва, спроможністю оборонно-промислового комплексу та впливом на макрофінансову стійкість держави.

У сучасних умовах ефективність оборонного фінансування має розглядатися як здатність держави одночасно забезпечувати потреби фронту, підтримувати фінансову стабільність, розвивати внутрішнє виробництво та формувати довгострокові технологічні й промислові ефекти. Такий підхід відповідає логіці сучасних концепцій оборонної стійкості, відповідно до яких обороноздатність держави залежить не лише від чисельності армії чи обсягів бюджетних асигнувань, а й від здатності економіки тривалий час генерувати ресурси, виробляти необхідну продукцію, підтримувати логістику, енергетичну стійкість, інновації та людський капітал.

Фактичний стан публічних фінансів України свідчить, що просте нарощування оборонних видатків без підвищення їх результативності створює високі фіскальні ризики. OECD у дослідженні економіки України за 2025 рік наголошує, що дуже широкі бюджетні дефіцити були необхідними для фінансування оборонних видатків на рівні близько 25 % ВВП, а боргове навантаження може істотно зрости у середньостроковій перспективі. Отже, пріоритетом має бути не лише пошук додаткових ресурсів, а й така організація оборонного фінансування, яка зменшує втрати, усуває дублювання, підвищує якість закупівель і забезпечує економічну віддачу від бюджетних коштів.

Світовий досвід підтверджує, що в умовах зростання безпекових загроз оборонне фінансування поступово переходить від логіки річного кошторисного забезпечення до логіки довгострокового інвестування у спроможності. Рішення НАТО, ухвалені на саміті в Гаазі у 2025 році, передбачають поступовий перехід союзників до витрат у розмірі 5 % ВВП на оборонні та пов'язані з безпекою інвестиції до 2035 року, з яких 3,5 % ВВП мають спрямовуватися на базові оборонні потреби [3]. Європейський інструмент SAFE передбачає до 150 млрд євро довгострокових позик для спільних оборонних закупівель і розвитку

оборонної промисловості. Для України ці підходи важливі тим, що вони демонструють: сучасне оборонне фінансування має бути пов'язане з промисловою політикою, спільними закупівлями, довгостроковими контрактами, технологіями та виробничою кооперацією.

Для систематизації внутрішніх передумов і обмежень доцільно застосувати SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони використання оборонних видатків, а також можливості й загрози для їх позитивного впливу на економічний розвиток.

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз ефективності використання коштів державного бюджету на оборону

Сильні сторони	Слабкі сторони
Функціонування бюджетної системи в умовах війни; концентрація внутрішніх ресурсів на обороні; досвід швидкого коригування бюджетних призначень; розвиток внутрішнього оборонного виробництва; підтримка міжнародних партнерів.	Високе боргове та дефіцитне навантаження; значна частка поточних витрат; імпортозалежність за окремими позиціями; дефіцит кадрів; складність поєднання швидкості закупівель із контролем.
Можливості Локалізація оборонного виробництва; довгострокові державні контракти; участь у європейських спільних закупівлях; розвиток defense-tech; використання міжнародних гарантій і пільгового фінансування; розширення експорту після зниження інтенсивності війни.	Загрози Затримки зовнішньої підтримки; продовження високої інтенсивності бойових дій; зростання державного боргу; інфляційний тиск; зниження прозорості оборонних закупівель; витіснення цивільних інвестицій і соціально-економічних видатків.

SWOT-аналіз показує, що головним ресурсом України є не лише обсяг видатків на оборону, а й набутий під час війни досвід швидкої адаптації бюджетної системи, розвиток внутрішнього оборонного виробництва, міжнародна підтримка та поява нових технологічних секторів. Водночас слабкими місцями залишаються висока частка поточних витрат, залежність від зовнішнього фінансування, дефіцит робочої сили, імпортна залежність за окремими позиціями та складність забезпечення повної прозорості оборонних закупівель у воєнних умовах.

Позитивний вплив оборонних видатків на економічний розвиток можливий лише за умови зміни моделі їх використання. Кошти державного бюджету мають працювати не тільки як ресурс поточного забезпечення сектору оборони, а і як інструмент формування внутрішнього державного попиту на продукцію українських підприємств. У практичному вимірі це означає пріоритетність локалізації виробництва, довгострокових контрактів, розвитку ремонтних потужностей, підтримки defense-tech компаній, залучення приватного сектору та інтеграції українських виробників у міжнародні оборонні ланцюги.

Важливим напрямом є запровадження повноцінного середньострокового оборонного бюджетування. Бюджетна декларація на 2026-2028 роки вже передбачає сценарний підхід, за якого базовий сценарій допускає поступове зниження видатків на безпеку і оборону, а альтернативний - збереження високого рівня потреб у разі продовження інтенсивних бойових дій [3]. Проте для підвищення ефективності цього недостатньо: кожен сценарій має супроводжуватися визначенням пріоритетних спроможностей, джерел фінансування, граничних обсягів зобов'язань, показників результативності та умов перегляду бюджетних призначень.

Окреме значення має удосконалення оборонних закупівель. У сфері оборони неможливо повністю застосовувати звичайну логіку відкритості, оскільки частина інформації є чутливою. Водночас закритість не повинна означати відсутність контролю. Ефективна модель має поєднувати швидкість процедур, захист інформації, конкуренцію між постачальниками, порівняння цін, аудит ризикових контрактів і післяконтрактний контроль фактичної якості поставок. Саме ризик-орієнтований контроль дозволяє не затримувати критичні закупівлі, але зменшує ризик неефективного використання коштів.

Суттєвим резервом підвищення ефективності є розмежування поточних і інвестиційних оборонних видатків. Поточні видатки забезпечують щоденну боєздатність, однак їх економічний ефект здебільшого короткостроковий. Інвестиційно орієнтовані видатки, спрямовані на виробничі потужності,

дослідження і розробки, військові технології, ремонтну базу, кіберзахист, безпілотні системи та системи зв'язку, здатні формувати довгостроковий вплив на економіку. Тому в бюджетному плануванні доцільно виділяти окремий блок оборонних інвестицій, що оцінюється не лише за обсягом коштів, а й за створеними виробничими спроможностями.

Позитивний вплив оборонних видатків на економічний розвиток також залежить від кадрової політики. Розширення оборонного виробництва неможливе без інженерів, технологів, операторів виробничих ліній, IT-фахівців, логістів і управлінців. Тому частина бюджетної політики у сфері оборони має бути пов'язана з підтримкою професійної освіти, коротких програм перекваліфікації, інженерних спеціальностей, дуальної освіти та співпраці підприємств з університетами. Це дозволить перетворити оборонні видатки на чинник збереження й розвитку людського капіталу.

Важливим напрямом є посилення координації між державним бюджетом, міжнародною допомогою та приватним капіталом. У сучасних умовах держава не може фінансувати всі оборонні потреби виключно з внутрішніх ресурсів. Тому бюджетні кошти мають виконувати роль ядра фінансування, навколо якого вибудовуються міжнародні гранти, кредити, гарантії, спільні закупівлі, компенсаційні програми, інвестиційні фонди та механізми страхування ризиків. Досвід ЄС SAFE демонструє, що спільні оборонні закупівлі й довгострокове пільгове фінансування можуть зменшувати тиск на національні бюджети та одночасно підтримувати оборонну промисловість [49].

Для України особливо важливо, щоб міжнародна підтримка не заміщувала розвиток внутрішнього виробництва, а підсилювала його. Це можливо через спільні підприємства, локалізацію виробництва, передачу технологій, довгострокові контракти з українськими виробниками, участь у спільних європейських закупівлях і розвиток експортного потенціалу після зниження інтенсивності бойових дій. Така модель дозволяє поєднати безпековий результат із промисловим розвитком.

Підвищення ефективності оборонного фінансування також потребує регулярного перегляду видатків. OECD зазначає, що Україна вже розвиває вимоги до spending reviews, а їх інтеграція у бюджетний процес може поліпшити розподіл публічних ресурсів. Для оборонної сфери це означає необхідність періодичного аналізу програм, контрактів і напрямів фінансування з погляду їх актуальності, вартості, результативності та відповідності стратегічним потребам. Такий підхід дозволяє виявляти неефективні витрати без зниження рівня обороноздатності.

Узагальнення напрямів підвищення ефективності доцільно подати у вигляді таблиці, що поєднує управлінський, бюджетний і економічний виміри оборонного фінансування.

Таблиця 3.4

Напрями підвищення ефективності оборонних видатків та очікуваний економічний ефект

Напрямок	Практичний зміст	Очікуваний бюджетний результат	Очікуваний економічний ефект
Середньострокове сценарне планування	Формування базового та альтернативного сценаріїв залежно від безпекової ситуації, джерел фінансування і потреб сектору оборони.	Зменшення ризику необґрунтованих коригувань бюджету та підвищення передбачуваності видатків.	Краща координація виробничих планів підприємств і державного попиту.
Локалізація оборонних закупівель	Збільшення частки українських виробників у державних контрактах за умови відповідності якості й строків постачання.	Зменшення витоків бюджетних коштів за кордон і посилення контролю за ланцюгами постачання.	Створення робочих місць, зростання податкової бази, розвиток промислової кооперації.
Довгострокові контракти	Укладення багаторічних контрактів для критичних видів продукції, що потребують інвестицій у виробничі потужності.	Підвищення цінової передбачуваності і зниження ризику екстрених закупівель за вищими цінами.	Стимулювання інвестицій підприємств, модернізації обладнання та розширення виробництва.
Ризик-орієнтований контроль	Поєднання закритості чутливої інформації з аудитом вартості, якості, строків і результатів контрактів.	Зменшення ризиків неефективного використання бюджетних коштів.	Підвищення довіри до оборонних закупівель і стабільності державного замовлення.
Оборонні інновації	Фінансування R&D, безпілотних систем, кібербезпеки, зв'язку, електроніки і технологій подвійного призначення.	Перехід від поточного споживання до інвестицій у спроможності.	Формування високотехнологічних секторів і потенціалу цивільного використання технологій.
Спільне фінансування з партнерами	Використання грантів, гарантій, пільгових кредитів, спільних закупівель і механізмів на зразок SAFE.	Зменшення тиску на державний бюджет і диверсифікація джерел фінансування.	Інтеграція українського виробництва у міжнародні оборонні ланцюги.
Регулярні огляди видатків	Запровадження spending reviews для програм, контрактів і напрямів оборонного фінансування.	Перерозподіл коштів від менш результативних напрямів до пріоритетних спроможностей.	Підвищення продуктивності використання державних ресурсів.

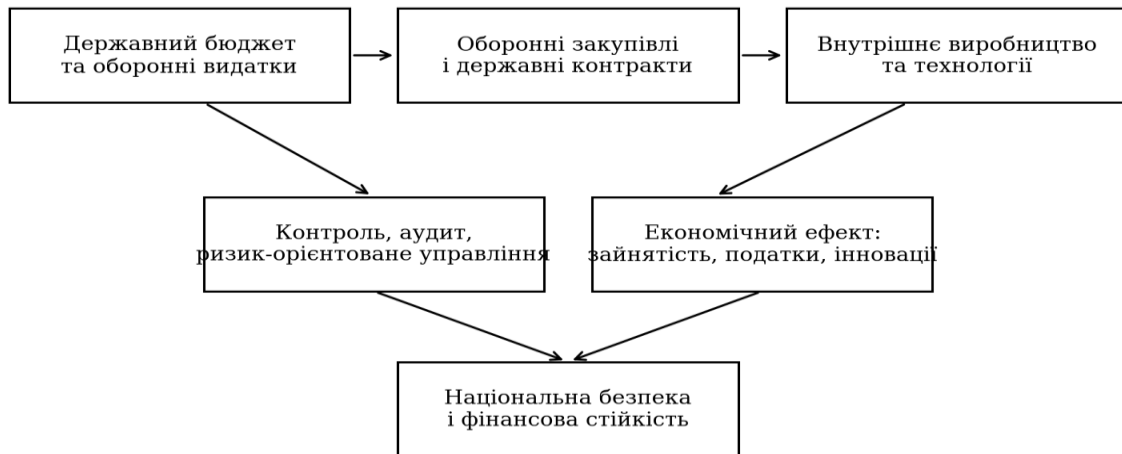

Рис. 3.1. Модель трансформації оборонних видатків у безпековий та економічний результат

Наведені напрями формують практичну модель підвищення ефективності оборонних видатків. Її сутність полягає у переході від вимушеного нарощування витрат до керованого інвестування у спроможності, виробництво та технологічну базу. У такій моделі оборонний бюджет не лише фінансує поточну війну, а й створює довгостроковий економічний ресурс через розвиток підприємств, зайнятість, податкові надходження, інновації та експортний потенціал.

Для досягнення позитивного економічного ефекту оборонні видатки мають оцінюватися не за формальним показником освоєння коштів, а за результативністю. До таких результатів належать своєчасність забезпечення військових потреб, зниження імпортої залежності, збільшення частки українських виробників у закупівлях, розвиток нових технологій, створення робочих місць, зростання податкових надходжень і підвищення стійкості економіки до воєнних ризиків.

Отже, напрями підвищення ефективності використання коштів державного бюджету на оборону мають бути спрямовані на поєднання безпекового і економічного результату. Україна не може зменшити значення оборонних видатків у період війни, однак може змінити якість їх використання.

Пріоритетами мають стати середньострокове сценарне планування, розвиток внутрішнього оборонного виробництва, локалізація закупівель, ризик-орієнтований контроль, підтримка оборонних інновацій, інтеграція міжнародної допомоги у національну промислову політику та регулярна оцінка результативності бюджетних програм. Саме така модель дозволить перетворити оборонні видатки з фіскального навантаження на чинник національної безпеки, економічної стійкості та технологічного розвитку держави.

У роботі досліджено проблеми бюджетного фінансування оборони України в умовах воєнних викликів, обмеженості фінансових ресурсів та необхідності збереження макрофінансової стійкості держави. Встановлено, що в умовах повномасштабної війни оборонні видатки мають об'єктивно пріоритетний характер, однак їх значне зростання формує суттєве навантаження на державний бюджет, посилює дефіцит, збільшує потребу у зовнішньому фінансуванні та ускладнює середньострокове бюджетне планування.

Аналіз фактичного стану фінансування оборони засвідчив, що головними проблемами залишаються обмеженість внутрішніх бюджетних ресурсів, залежність від міжнародної підтримки, висока частка поточних оборонних видатків, імпортозалежність окремих напрямів забезпечення, складність оборонних закупівель, дефіцит робочої сили та ризик витіснення цивільних видатків розвитку. У таких умовах держава має не лише забезпечувати достатній обсяг фінансування сектору безпеки і оборони, а й підвищувати якість управління цими ресурсами. Встановлено, що світовий досвід фінансування оборони підтверджує необхідність переходу від короткострокового покриття військових потреб до довгострокової моделі оборонних інвестицій. Підходи НАТО, Європейського Союзу та окремих європейських держав демонструють, що сучасне оборонне фінансування дедалі більше пов'язується не лише з утриманням армії, а й із розвитком оборонно-промислової бази, інфраструктури, логістики, технологій, спільних закупівель, інновацій і промислової кооперації. Для України цей досвід є особливо важливим, оскільки дозволяє розглядати оборонні видатки як інструмент не лише безпеки, а й економічної стійкості.

Проведений SWOT-аналіз показав, що сильними сторонами України є високий рівень суспільної та державної пріоритетності оборони, наявність практичного воєнного досвіду, розвиток оборонно-промислового комплексу, швидке зростання defense-tech сектору та підтримка міжнародних партнерів. Водночас слабкими сторонами залишаються високе бюджетне навантаження, боргові ризики, залежність від зовнішнього фінансування, проблеми довгострокового планування, недостатня локалізація виробництва та ризики неефективного використання коштів. Можливості пов'язані з розвитком внутрішнього оборонного виробництва, міжнародним співвиробництвом, використанням інструментів ЄС і НАТО, модернізацією оборонної промисловості та залученням приватного капіталу. Основними загрозами є тривалість війни, скорочення міжнародної допомоги, зростання державного боргу, посилення кадрового дефіциту та збереження високої імпортозалежності.

Обґрунтовано, що підвищення ефективності використання коштів державного бюджету на оборону має базуватися на поєднанні бюджетної дисципліни, стратегічного планування, розвитку внутрішнього виробництва, цифрового моніторингу, ризик-орієнтованого контролю та середньострокового оборонного бюджетування. Особливого значення набуває перехід від переважно поточного фінансування потреб війни до моделі оборонних інвестицій, коли частина бюджетних ресурсів спрямовується на створення довгострокового виробничого, технологічного та інноваційного ефекту.

Отже, у сучасних умовах ефективність оборонних видатків визначається не лише їх обсягом, а й здатністю держави перетворити ці кошти на реальний безпековий, економічний і технологічний результат. Для України стратегічним завданням є формування такої моделі фінансування оборони, яка одночасно забезпечуватиме потреби фронту, підтримуватиме макрофінансову стійкість, розвиватиме оборонно-промисловий комплекс, стимулюватиме зайнятість, інновації та створюватиме основу для довгострокового економічного розвитку держави.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі здійснено теоретичне обґрунтування та практичну оцінку видатків Державного бюджету України на оборону, визначено основні тенденції їх формування у 2022–2025 роках та охарактеризовано їх вплив на економічний розвиток і фінансову стійкість держави. Проведене дослідження засвідчило, що в умовах повномасштабної війни оборонні видатки набули системоутворюючого значення у структурі публічних фінансів України, оскільки саме вони визначають пріоритети бюджетної політики, масштаби перерозподілу фінансових ресурсів, рівень бюджетного дефіциту, потребу у зовнішньому фінансуванні та напрями трансформації національної економіки.

У результаті дослідження економічної сутності видатків державного бюджету на оборону встановлено, що вони є фінансовим вираженням оборонної функції держави та спрямовуються на забезпечення національної безпеки, підтримання боєздатності Збройних Сил України, матеріально-технічне забезпечення сектору оборони, розвиток оборонної інфраструктури, військової освіти, наукових досліджень, оборонно-промислового комплексу та інших складових оборонної спроможності. Їх особливість полягає у поєднанні безпекового, бюджетного, економічного та інституційного змісту, що дає підстави розглядати оборонні видатки не лише як елемент видаткової частини бюджету, а як стратегічний інструмент державної політики.

Обґрунтовано, що в умовах війни оборонні видатки виконують не лише функцію фінансового забезпечення сектору оборони, а й впливають на параметри економічного розвитку. Їхній позитивний економічний ефект залежить від здатності держави спрямовувати бюджетні ресурси не тільки на поточне забезпечення військових потреб, а й на розвиток внутрішнього виробництва, локалізацію оборонних закупівель, технологічну модернізацію, підтримку defense-tech сектору, розширення довгострокових державних контрактів, міжнародне співвиробництво та зміцнення оборонно-промислового комплексу. За умови переважання імпортних закупівель або поточного

споживання мультиплікативний ефект оборонних видатків для національної економіки залишається обмеженим; натомість їх спрямування у внутрішні виробничі й технологічні ланцюги здатне формувати додатковий попит, зайнятість, податкові надходження та інноваційний потенціал.

Практичний аналіз тенденцій формування видатків Державного бюджету України на оборону у 2022–2025 роках засвідчив їх істотне зростання та домінування у структурі бюджетних видатків. У 2022 році на сектор безпеки і оборони було спрямовано близько 1,54 трлн грн, тоді як у 2025 році відповідний показник зріс до 3,83 трлн грн. Таким чином, протягом аналізованого періоду оборонно-безпекові видатки збільшилися більш ніж удвічі, а їх частка у загальних видатках державного бюджету наблизилася до 70 %. Це підтверджує глибоку трансформацію бюджетної політики України та перехід до моделі воєнного бюджету, в якій оборонні потреби стали визначальним чинником розподілу державних фінансових ресурсів.

Встановлено, що найбільш суттєвий структурний зсув у видатковій політиці держави відбувся у 2023 році, коли фінансування оборони перейшло від режиму екстреного реагування до повноцінної воєнної моделі бюджетного планування. У 2024 році високий рівень оборонного фінансування було збережено, а у 2025 році — додатково посилено шляхом коригування бюджетних призначень протягом року. Така динаміка свідчить про адаптивний характер формування оборонних видатків, за якого затверджені бюджетні показники змінюються відповідно до інтенсивності бойових дій, потреб фронту, обсягів матеріально-технічного забезпечення, закупівель озброєння та розвитку оборонної спроможності держави.

Факторний аналіз підтвердив, що приріст загальних видатків державного бюджету у 2022–2025 роках значною мірою був зумовлений саме збільшенням фінансування сектору безпеки і оборони. Це означає, що розширення видаткової частини бюджету мало переважно воєнний характер. Оборонні видатки стали головним чинником бюджетного навантаження, збільшення дефіциту та зростання потреби у зовнішньому фінансуванні. Водночас їх значення не може

оцінюватися виключно через фінансові ризики, оскільки саме ці видатки забезпечували базову умову функціонування держави, економіки та соціальної сфери в умовах воєнної агресії.

Оцінка макроекономічних показників засвідчила, що повномасштабна війна істотно змінила умови розвитку економіки України. У 2022 році відбулося різке падіння реального ВВП, посилення інфляційного тиску, зростання дефіциту державного бюджету та боргового навантаження. У 2023–2025 роках економіка поступово адаптувалася до воєнних умов, однак її відновлення залишалося нестійким і значною мірою залежало від державних видатків, міжнародної фінансової підтримки, стабільності енергетичної системи, логістичних можливостей, внутрішнього попиту та оборонного виробництва. У цьому контексті оборонні видатки мали подвійний вплив: вони одночасно посилювали навантаження на бюджетну систему та підтримували економічну активність через державне замовлення, зайнятість, функціонування підприємств, розвиток оборонної промисловості, логістики, ремонтних потужностей і технологічних рішень.

Дослідження показало, що під впливом війни та зростання оборонних видатків відбулася зміна структури економіки України. Зросла роль державного попиту, сектору безпеки і оборони, оборонно-промислового комплексу, defense-tech ринку, військово-промислового виробництва, IT-рішень, логістики, ремонтної інфраструктури та технологій подвійного призначення. Водночас частина цивільних галузей зазнала скорочення через руйнування виробничих потужностей, втрату ринків, міграцію робочої сили, дефіцит інвестицій і безпекові ризики. Це дає підстави стверджувати, що в Україні формуються елементи воєнної економіки, у якій оборонні потреби впливають не лише на бюджетні пропорції, а й на виробничу, інвестиційну та технологічну структуру держави.

Прогнозні оцінки на 2026–2029 роки засвідчують, що оборонні видатки залишатимуться одним із ключових чинників бюджетної політики та макрофінансової стійкості України. Навіть за умови поступового покращення

безпекової ситуації потреби у фінансуванні сектору безпеки і оборони залишатимуться значними, оскільки держава має забезпечувати підтримання високої обороноздатності, відновлення військової техніки, розвиток власного виробництва, модернізацію оборонної інфраструктури та підготовку до довгострокових безпекових викликів. Це зумовлює необхідність поєднання оборонного фінансування із середньостроковим бюджетним плануванням, управлінням борговими ризиками та забезпеченням стабільної міжнародної підтримки.

У процесі дослідження визначено, що основними проблемами бюджетного фінансування оборони є високе навантаження на державний бюджет, значний дефіцит, залежність від зовнішнього фінансування, складність середньострокового планування, адаптивний характер бюджетних змін, боргові ризики, імпортозалежність оборонного забезпечення, дефіцит робочої сили, ризики в оборонних закупівлях і можливе витіснення цивільних видатків розвитку. Зазначені проблеми мають комплексний характер і не можуть бути розв'язані лише шляхом збільшення бюджетних асигнувань. Вони потребують удосконалення системи управління оборонними ресурсами, підвищення ефективності закупівель, розвитку внутрішнього виробництва та посилення контролю за результативністю використання коштів.

У роботі враховано світовий досвід фінансування оборони, зокрема підходи НАТО, Європейського Союзу та окремих європейських держав. Встановлено, що сучасна модель оборонного фінансування дедалі більше орієнтується не лише на утримання армії, а на довгострокові інвестиції у безпеку, інфраструктуру, логістику, промислову базу, технології, інновації, спільні закупівлі та економічну стійкість. Для України цей підхід є особливо актуальним, оскільки дозволяє поєднати поточні потреби фронту із завданнями розвитку оборонно-промислового комплексу, технологічної модернізації та зміцнення внутрішнього виробничого потенціалу.

Проведений SWOT-аналіз показав, що сильними сторонами України у сфері використання оборонних видатків є висока державна та суспільна

пріоритетність оборони, наявність реального бойового досвіду, розвиток defense-tech сектору, зростання ролі приватних виробників, міжнародна підтримка та поступове формування нової оборонно-промислової бази. Слабкими сторонами залишаються значне бюджетне навантаження, боргові ризики, залежність від зовнішньої допомоги, недостатня локалізація виробництва, кадровий дефіцит і складність довгострокового планування. Можливості пов'язані з міжнародним співвиробництвом, використанням інструментів ЄС і НАТО, розвитком внутрішнього ринку оборонних технологій, залученням приватного капіталу та формуванням експортного потенціалу після завершення активної фази війни. До основних загроз належать тривалість війни, скорочення зовнішньої підтримки, посилення боргового навантаження, дефіцит людського капіталу та збереження високої імпортозалежності.

За результатами дослідження обґрунтовано, що підвищення ефективності використання коштів державного бюджету на оборону має базуватися на поєднанні бюджетної дисципліни, стратегічного та сценарного планування, ризик-орієнтованого контролю, розвитку внутрішнього оборонного виробництва, цифрового моніторингу закупівель, середньострокового оборонного бюджетування та посилення ролі оборонно-промислового комплексу. Особливого значення набуває перехід від моделі переважно поточного фінансування потреб війни до моделі оборонних інвестицій, у межах якої частина бюджетних ресурсів спрямовується на створення довгострокового виробничого, технологічного й інноваційного ефекту.

Доцільним є посилення локалізації оборонних закупівель, розширення довгострокових державних контрактів з українськими виробниками, забезпечення доступу оборонних підприємств до фінансування, підтримка виробництва безпілотних систем, засобів зв'язку, радіоелектронної боротьби, боєприпасів, бронетехніки, ремонтних потужностей і технологій подвійного призначення. Важливо, щоб оборонні видатки забезпечували не лише поточні військові потреби, а й формували внутрішній попит, робочі місця, податкові надходження, технологічні компетентності та промислову кооперацію.

Необхідним напрямом удосконалення є запровадження повноцінного сценарного підходу до оборонного бюджетування. Планування видатків має враховувати різні варіанти розвитку безпекової ситуації, обсяги міжнародної допомоги, можливості внутрішнього виробництва, потреби сектору оборони та вимоги макрофінансової стійкості. Середньострокове планування оборонних видатків повинно поєднувати гнучкість, необхідну для воєнного бюджету, із передбачуваністю для виробників, розпорядників бюджетних коштів і міжнародних партнерів.

Важливо також забезпечити належний баланс між закритістю інформації, необхідною для безпеки, та підзвітністю використання бюджетних ресурсів. Оборонні закупівлі в умовах війни потребують оперативності та захисту чутливої інформації, однак це не повинно усувати потребу у фінансовому контролі, аудиті, оцінці обґрунтованості цін, перевірці якості продукції та відповідальності за неефективне використання коштів. У цьому контексті контроль має бути ризик-орієнтованим, професійним і адаптованим до умов воєнного стану.

Отже, видатки Державного бюджету України на оборону у 2022–2025 роках стали ключовим інструментом забезпечення національної безпеки та одним із визначальних чинників трансформації економіки. Їхнє зростання є об'єктивною реакцією держави на воєнну агресію, однак довгострокова результативність таких видатків залежить від здатності України перетворити оборонне фінансування з вимушеного бюджетного навантаження на чинник економічної стійкості, промислового розвитку та технологічної модернізації. Найбільш перспективною є модель, у якій оборонні видатки одночасно забезпечують потреби фронту, підтримують макрофінансову стабільність, розвивають український оборонно-промисловий комплекс і створюють основу для післявоєнного економічного розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богдан Т. Виконання бюджету-2022: головні підсумки року. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/545981_vikonannya_byudzhetu2022_golovni.html.
2. Богдан Т. Воєнні фінанси: що повинна робити держава? 2022. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/523270_voienni_finansi_shcho_povinna_robiti.html
3. Бюджетна декларація на 2026-2028 роки : схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 27.06.2025 № 774. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_declaration_for_20262028-893
4. Ватаманюк-Зелінська У.З., Штундер І.М., Гаврилюк С.О. Тенденції формування та виконання місцевих бюджетів умовах воєнного стану. *Інноваційна економіка*. 2022. № 4. С. 60–67. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/976>
5. Державна казначейська служба України. Звітність про виконання Державного бюджету України. URL: <https://www.treasury.gov.ua>
6. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Бюджетної декларації на 2026–2028 роки : постанова від 27.06.2025 № 774. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/774-2025-%D0%BF>
7. Канаєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2022. Том 144. № 4. С. 98–109. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1349/1291> DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)07](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)07)
8. Михайлов Д.В. Україні розширили перелік пріоритетних видатків з бюджету. 2023. URL: <https://suspilne.media/415068-vukraini-rozsirili-perelik-prioritetnih-vidatkiv-z-budzetu/>
9. Міністерство економіки України. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2026–2028 роки. 2025. URL:

[https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=04033e6d-ae91-47c0-b5c2-438c23bb7220&lang=uk-](https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=04033e6d-ae91-47c0-b5c2-438c23bb7220&lang=uk-UA&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkrainiNa2026-2028-Roki)

[UA&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkrainiNa2026-2028-Roki](https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=04033e6d-ae91-47c0-b5c2-438c23bb7220&lang=uk-UA&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkrainiNa2026-2028-Roki)

10. Міністерство оборони України. Офіційні матеріали щодо фінансування сектору оборони. URL: <https://mod.gov.ua>

11. Міністерство фінансів України. Бюджетна декларація на 2026-2028 роки. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_declaration_for_20262028-893

12. Міністерство фінансів України. Уряд схвалив звіт про виконання Державного бюджету на 2024 рік: видатки на оборону та безпеку становили 2,97 трлн гривень. URL:

https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_zvit_pro_vikonannia_derzhavnogo_biudzhetu_na_2024_rik_vidatki_na_oboronu_ta_bezpeku_stanovili_297_trln_griven-5097

13. Міністерство фінансів України. Уряд схвалив звіт про виконання держбюджету за 2025 рік: на безпеку і оборону спрямовано 3,83 трлн грн (42,9% до ВВП). URL:

https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_zvit_pro_vikonannia_derzhbiudzhetu_za_2025_rik_na_bezpeku_i_oboronu_spryamovano_383_trln_grn_429_do_vvp-5724

14. Міністерство фінансів України. Уряд схвалив проект Державного бюджету України на 2026 рік. URL: https://mof.gov.ua/en/news/kabmin_skhvaliv_proiekt_derzhbiudzhetu-2026-5324

15. Міністерство фінансів України. Уряд України схвалив звіт про виконання Державного бюджету України 2022. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_ukraini_skhvaliv_zvit_pro_vikonannia_derzhavnogo_biudzhetu_ukraini_2022-3974

16. Міністерство фінансів України. Уряд України схвалив звіт про виконання Державного бюджету на 2023 рік: видатки на оборону та безпеку становили 2,65 трлн гривень. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_ukraini_skhvaliv_zvit_pro_vikonannia_derzhavnogo_biudzhetu_na_2023_rik_vidatki_na_oboronu_ta_bezpeku_stanovili_265_trln_griven-4576

17. Національний банк України. Макроекономічний та монетарний огляд. URL: <https://bank.gov.ua>
18. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>
19. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>
20. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
21. Про Державний бюджет України на 2025 рік : Закон України від 19.11.2024 № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>
22. Ржеутська Л. Особливості держбюджету України за умов воєнного стану. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/osoblivostipersogo-derzbudzetu-ukraini-v-umovah-voennogo-stanu/a-63150054>
23. Руденко С. В., Альохіна І. С. Казначейський контроль видатків бюджету в Україні: стан та напрями удосконалення. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5. № 2. С. 40–46.
24. Сьомченко В.В., Денисенко А.А. Доходи та видатки бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 4(15). URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/11.pdf
25. Фінансування Державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435
26. Чугунов І., Пасічний М., Никітішин А. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2022. № 5. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1572/1497>
27. Center for Economic Strategy. Overview of the Budget 2025. 2024. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/eng-budget-2025.pdf>

28. Center for Economic Strategy. Two scenarios in the Budget Declaration 2026-2028. 2025. URL: <https://ces.org.ua/en/two-scenarios-in-the-budget-declaration-2026-2028/>

29. Council of the European Union. SAFE: Council adopts EUR 150 billion boost for joint procurement on European security and defence. 27 May 2025. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/05/27/safe-council-adopts-150-billion-boost-for-joint-procurement-on-european-security-and-defence/>

30. Defence co-production of Ukraine: strengthening security through international cooperation. New Europe Center. 2025. URL: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/Defence-co-production_eng_web.pdf

31. Didichenko V. Defence Management Issues in Ukraine: The Economic Dimension. Journal of Scientific Papers “Social Development and Security”. 2025. URL: <https://themilitaryscience.com/index.php/journal/article/download/142/185>

32. European Commission. The economic impact of higher defence spending. Spring 2025 Economic Forecast. 2025. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2025-economic-forecast-moderate-growth-amid-global-economic-uncertainty/economic-impact-higher-defence-spending_en

33. International Monetary Fund. Ukraine: Request for an Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility. Washington, D.C. : IMF, 2026. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>

34. KSE Institute. Fiscal Digest 2025. Kyiv School of Economics, 2026. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2026/02/Fiscal-Digest-2025.pdf>

35. KSE Institute. The OECD's 2025 Economic Survey of Ukraine: an expert discussion at KSE with the participation of international organizations and think tanks. 2025. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/the-oecd-s-2025-economic-survey-of-ukraine-an-expert-discussion-at-kse-with-the-participation-of-international-organizations-and-think-tanks/>

36. KSE Institute. The Ukrainian defense technology market: opportunities for investors. 2026. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/the-ukrainian-defense-technology-market-opportunities-for-investors-kse-institute-report/>

37. KSE Institute. Ukraine Macroeconomic Handbook. October 2025. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/10/Ukraine_Macro_Handbook_October2025.pdf

38. KSE Institute. Ukraine's total budget expenses in 2025 reached a historic high of \$131.4 billion, according to the Fiscal Digest from the KSE Institute. 2026. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/ukraine-s-total-budget-expenses-in-2025-reached-a-historic-high-of-131-4-billion-according-to-the-fiscal-digest-from-the-kse-institute/>

39. National Bank of Ukraine. Comment on Change in Real GDP in 2025. 2026. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2025-rotsi>

40. National Bank of Ukraine. NBU 2025 Inflation Update. 2026. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2025-rotsi>

41. NATO. The Hague Summit Declaration. 25 June 2025. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/06/25/the-hague-summit-declaration>

42. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris : OECD Publishing, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en.html

43. OECD. Fiscal and macroeconomic impacts of defence spending. 2026. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2026/03/fiscal-and-macroeconomic-impacts-of-defence-spending_2b5faa5f/b4860378-en.pdf

44. Polovenko V. Modernization of Ukraine's Defense-Industrial Complex: Challenges and Prospects. Journal of Scientific Papers “Social Development and Security”. 2025. URL: <https://paperssds.eu/index.php/JSPSDS/article/view/974>

45. SIPRI. Global military spending rise continues as European and Asian expenditures surge. 2026. URL: <https://www.sipri.org/media/press-release/2026/global-military-spending-rise-continues-european-and-asian-expenditures-surge>

46. SIPRI. Trends in World Military Expenditure, 2025. Stockholm : Stockholm International Peace Research Institute, 2026. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2026-04/2604_milex_2025.pdf

47. UNICEF Ukraine. Ukraine's State Budget 2025: Budget Brief. 2025. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/media/49481/file/Budget%202025%20brief%20%28PF4C%29.pdf.pdf>

48. World Bank. Military expenditure (% of GDP) — Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=UA>

49. Zozulinska M. Expenditures of the Ministry of Defence of Ukraine. Journal of Scientific Papers “Social Development and Security”. 2025. URL: <https://paperssds.eu/index.php/JSPSDS/article/view/896>